Meridiane

THOMAS MANN

MARIO ŞI VRĂJITORUL

THOMAS MANN ★ MARIO ŞI VRĂJITORUL

Lei 1,50

Meridiane

THOMAS MANN

MARIO ȘI VRĂJITORUL

Întîmplare tragică dintr-o călătorie

În romînește de
ALEXANDRU PHILIPPIDE

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURA ȘI ARTA

CUVINT INAINTE

Scriitorul Thomas Mann, care la 6 iunie 1955 împlinește vîrsta de optzeci de ani, a avut rarul noroc ca încă de la vîrsta de douăzeci și șase de ani, la apariția primei sale mari lucrări, romanul „Buddenbrooks", *să cunoască celebritatea. In autorul acestui roman, criticii contemporani au salutat pe făuritorul unei cărți neobișnuit de bogate în întîmplări și personaje constituind o galerie întreagă de figuri nepieritoare și de o infinită varietate, pe un adînc psiholog înzestrat cu un excepțional dar de a zugrăvi oamenii. Au prețuit totodată calitățile lui de povestitor, realismul și claritatea narațiunii, precum și uluitoarea putere de observație a oamenilor și fenomenelor vieții, a stărilor sufletești și a atmosferei; au elogiat limba aleasă și mînuită cu o uimitoare precizie, ce imprimă stilului său de o scînteietoare inteligență — spiritual și sobru totodată — o fascinantă rezonanță; au subliniat maturitatea scrisului său, siguranța desenului, elocvența plină de emoție și*

totuşi stăpînită a fiecărei fraze, într-un cuvînt: înaltul nivel artistic şi desăvîrşitul meşteşug al unui romancier, care a fost privit încă de la început de criticii acelei epoci drept un mare realist şi un mare psiholog. Dar tuturor acestor critici le-a scăpat un lucru, şi anume cel mai important: că sub pana tînărului autor, romanul „Buddenbrooks" *a devenit — în mod cu totul involuntar şi numai datorită forţei de demascare, inerente adevăratului realism* — o carte de critică socială, care punea în lumină toată şubrezenia lumii burgheze.

Intr-adevăr, autorul şi-a propus să zugrăvească în acest roman destinele unei familii de comercianţi din Lübeck, de-a lungul a patru generaţii, între 1835 şi 1880. Acţiunea începe deci cu treisprezece ani înainte de 1848, an crucial pentru istoria Germaniei, şi se sfîrşeşte zece ani după bătălia de la Sedan, cînd arbitrara „unificare de sus a Germaniei" — sub conducerea Prusiei — era de mult fapt îndeplinit şi o dată cu ea şi acea „siguranţă interioară ocrotită de forţă", cu care burghezia germană se fălea atît de mult atunci şi mai tîrziu.

Ceea ce a întreprins deci Thomas Mann în acest roman poate fi considerat drept o încercare de a salva onoarea „cucernicei burghezii intelectuale". El voia să dovedească faptul că burghezia germană cultiva tradiţii mai onorabile şi că familia Buddenbrooks ar întrupa aceste tradiţii. In ce constau ele? In vechile „virtuţi negustoreşti": cinstea şi sobrietatea, simţul datoriei, hărnicia şi puterea de muncă. Thomas Buddenbrooks întrupează o virtute în plus, o virtute „prusacă" în contrast cu „anarhia sentimentală" a fratelui său Christian: ţinuta. *Dar toate aceste virtuţi se duc de rîpă, căci nu se mai potrivesc cu epoca. Familia Buddenbrooks trebuie să se dea la o parte, şi parveniţii familiei Hagenström, negustori lipsiţi de scrupule şi menajamente care ştiu să se impună cu brutalitate, le iau locul. Cel din urmă Buddenbrooks, Hanno, e un artist degenerat, un om cu nervii subţiaţi. Perioada imperialismului trece cu măturoiul peste concepţiile învechite ale burgheziei opulente din vremile apuse...*

★

De la acest promiţător început, scriitorul păstrează în întreaga sa operă aceeaşi nealterată atitudine de critic al vremii. Ca observator realist, el vede totdeauna în primul plan aspectele sociale, iar acţiunea povestirilor sale se desfăşoară pe fundalul evenimentelor politice. Şi Thomas Mann rămîne ataşat acestui principiu; în al doilea roman al său, „Alteţa regală" *(Königliche Hoheit), „asanează" printr-o combinaţie matrimonială cu familia unui miliardar american ştirbita strălucire feudală a unui minuscul principat german; în schiţa* „Infometaţii" *(Die Hungernden) confruntă în puterea nopţii, la scăpărarea unui chibrit, pe un burghez sibarit cu un proletar sălbăticit, flămînd; în povestirea* „Catastrofa de cale ferată" *(Das Eisenbahnüglunck) demască adevărata faţă a acelei „ţinute" care s-a împăunat mai tîrziu sub titulatura de „stil prusac" şi de „tradiţie a Potsdamului" şi care nu era în fond decît cea mai respin-*

gătoare laşitate, împerecheată cu supunerea slugarnică față de cei de sus şi bestialitate față de cei de jos.

O problemă interesantă apare în nuvela „Tonio Kröger" *: drept revers al acestei „siguranțe interioare ocrotite de forță" a burgheziei, ne este prezentată tragicomedia „burghezului rătăcit", a artistului care simte că, în ciuda înclinărilor sale intelectuale şi artistice, este stînjenit în putința sa de creație şi dorința de a răzbi în viață şi care datorită evadării din realitate se simte sărăcit de bucuriile curate şi simple ale vieții. Iată-l suspectîndu-se singur drept „comediant al vieții", dornic să se lepede de firea sa de artist, setos de sănătate şi vigoare, de exuberanță şi simplicitate, de corectitudine burgheză şi de toate „deliciile obişnuite ale vieții de toate zilele". În aceeaşi nuvelă întîlnim admirabilele cuvinte despre „sfînta" şi „vrednica de slavă" literatură rusă, în care „spiritul literar apare ca cea mai nobilă manifestare a spiritului omenesc", caracterizare prin care Thomas Mann a exprimat pentru întîia oară în Germania însemnătatea literaturii ruse pentru viața intelectuală a popoarelor — şi aceasta încă în anul 1903.*

Una din cele mai profunde şi caracteristice lucrări ale lui Thomas Mann este nuvela „Moartea la Veneția" *(Der Tod in Venedig), scrisă cu puțin înainte de izbucnirea primului război mondial, şi în care autorul ne înfățişează un reprezentant absolut onorabil şi simpatic din punct de vedere omenesc al acelei „ținute" prusace, conservatoare, al „imperativului categoric" kantian, devenit principiu de viață. Autorul doreşte să prezinte tragica prăbuşire a acestui om drept un caz izolat; însă arta sa realistă se dovedeşte aici mai puternică decît intenția sa artistică, şi nuvela se transformă într-o critică a acelei elite intelectuale, ataşată de clasa ei, care se afla pe atunci la conducerea Germaniei; scriitorul demască servitudinea, şubrezenia şi vulnerabilitatea ei şi-i prevede prăbuşirea în primul război mondial.*

*

Rătăcirile ideologice ale lui Thomas Mann din prima perioadă a creației sale şi în cursul primului război mondial au avut doar darul de a dovedi „cu cîtă pasiune a tras consecințe false din propria lui operă". După război a urmat convertirea sa la democrație, şi ea a fost definitivă şi temeinică. De atunci, marele scriitor a păstrat aceeaşi atitudine consecventă, progresistă şi democrată, care în anii republicii din Weimar l-a condus la apropierea de clasa muncitoare, la o atitudine categoric pozitivă, de caldă simpatie, pentru marea Republică a Sovietelor („antibolşevismul este nerozia de căpetenie a veacului nostru!"), la exilarea sa voluntară din Germania hitleristă şi la cuprinzătoarea activitate antifascistă dinainte, din timpul şi de după cel de al doilea război mondial. Lucrările realizate în diversele etape arătate mai sus poartă pe de-a întregul pecetea evoluției lui Thomas Mann pe acest drum. Vom cita în primul rînd marele roman de critică a vremii: „Muntele vrăjit" *(Der Zauberberg), în care încă din anul 1924 scriitorul înfățişează, cu o previziune aproa-*

pe profetică, lupta dată de reprezentanții a două ideologii antagoniste pentru cucerirea conștiinței unui german. Că era vorba de conștiința poporului german, pentru care începuseră să lupte democrația și fascismul, nu putea să bănuiască nimeni pe vremea aceea, și în mod cu totul semnificativ, autorul a lăsat deschisă problema deznodămîntului.

In afară de grandioasa frescă a mitului istoric „Iosif și frații săi" *(Joseph und seine Brüder), Thomas Mann a scris înainte de al doilea război mondial una din cele mai puternice opere ale sale, romanul* „Lotte la Weimar" *(Lotte in Weimar), în care opune forțelor distructive ale fascismului hitlerist uriașa figură a lui Goethe, ca incomparabilă pildă de umanitate și călăuză spre viitor; iar în romanul* „Doctorul Faustus", *apărut în 1949, a făcut cea mai viguroasă analiză critică a descompunerii culturii burgheze și degenerării ei în fascism.*

Povestirea din volumul de față, „Mario și vrăjitorul" *(Mario und der Zauberer) este poate cea mai puternică și sugestivă prezentare artistică a unei probleme contemporane. Lucrarea aceasta, apărută în 1930, a fost imediat interzisă în Italia; dar o măsură atît de drastică nici n-ar fi fost necesară pentru a atrage atențiunea lumii asupra faptului că lucrarea era o sentință de moarte la adresa fascismului italian. Ba ceva mai mult. Insuși fascismul, această molimă universală, era țintuit la stîlpul infamiei: cînd se vorbea de colicile stomacale pe care hipnotizatorul Cipolla le sugerează mediului său, toată lumea știa bine că este o aluzie la „tratamentele" cu ulei de ricină ale poliției italiene. Cipolla este reprezentativ nu numai pentru Italia; „năzdrăvăniile" pe care și le îngăduie, folosind cele două atribute ale puterii sale, cravașa și rachiul, nu erau străine nici fascismului german. Și cine nu recunoștea oare, din descrierea supunerii oarbe a hipnotizaților, înfricoșătoarea asemănare cu supunerea josnică, cu gravitatea și servitudinea oarbă a celor conduși și înșelați, cu degenerarea noțiunilor de ascultare și datorie în atribute ale unei amoralități bestiale? De ce cad toți spectatorii în mrejele hipnotizatorului? Fiindcă-i permit, fără o vorbă de protest, să-și continue revoltătorul lui joc. Dar de ce e hipnotizat în cele din urmă însuși „domnul din Roma", cu toate că e ferm decis să nu cedeze vrăjitorului? Pentru că nu ajunge să iei o asemenea hotărîre negativă, păstrînd o atitudine pasivă; trebuie să lupți activ și cu toată energia împotriva răului și să-l extermini. Numai Mario, neînsemnatul om din popor, care la început a fost copleșit de „vrăjitor", găsește mijlocul adevărat, răspunsul potrivit la întreaga fantasmagorie: glonțul eliberator care pune capăt definitiv nelegiuirii. Numai omul simplu din popor are instinctul just pentru curmarea răului. „Un sfîrșit de spaimă, un sfîrșit cumplit. Și totuși, un sfîrșit care a fost o scăpare fiindcă nu pot să nu spun că scăpare mi s-a părut atunci și mi se pare și acum!" Cu aceste cuvinte, deosebit de semnificative, încheie autorul povestirea sa, al cărui final anticipează în mod uluitor sfîrșitul lui Mussolini și al lui Hitler.*

În întreaga sa operă, atît în marile lucrări narative, cît și în importantele eseuri izvorîte din pana sa, Thomas Mann s-a alăturat cu hotărîre forțelor progresului și frontului păcii.

El a fost caracterizat de către remarcabilul critic literar marxist Georg Lukacs drept „cel din urmă mare scriitor al orînduirii burgheze. Totodată, el este unicul scriitor burghez din această perioadă, pentru care democrația a devenit o problemă de ideologie, și anume o problemă a ideologiei germane".

Și Lukacs subliniază că Thomas Mann, viețuind la sfîrșitul acestei orînduiri în declin — ale cărei tendințe inițiale, umaniste și progresiste le-a susținut — recunoaște și salută ascensiunea noii societăți comuniste.

De curînd, Thomas Mann s-a pronunțat — după cum arată articole ale lui citate în presa franceză — ferm împotriva reînarmării Germaniei de Vest. În același timp el se declară în mod hotărît pentru aplanarea tuturor chestiunilor litigioase între marile puteri pe calea tratativelor pașnice. De aceea astăzi, cînd se dezbat problemele de viitor ale poporului german, octogenarul Thomas Mann este menit să rostească printre cei dintîi cuvîntul său hotărîtor.

ALFRED MARGUL-SPERBER

Amintirile din Torre di Venere sînt atmosferic neplăcute. Necaz, ciudă și încordare pluteau în aer chiar de la început și pe urmă a mai venit și zguduirea de la sfîrșit cu groaznicul acela de Cipolla în care parcă s-a adunat ca o amenințare și s-a întruchipat toată ciudățenia primejdioasă a stării noastre de spirit și asta într-un chip fatal și de-altminteri foarte omenesc. Faptul că la acest final de spaimă (care, după cum ni s-a părut mai tîrziu, era de prevăzut și stătea în firea însăși a lucrurilor) au trebuit să fie de față și copiii a fost o nepotrivire în sine și care a izvorît dintr-o neînțelegere datorită omului aceluia deosebit. Noroc că n-au priceput

unde se isprăvea spectacolul şi unde începea catastrofa, aşa încît i-am lăsat cu fericita iluzie că totul a fost numai teatru.

Torre e cam la vreo cincisprezece kilometri de Portoclemente. Acesta e unul din cele mai iubite locuri de odihnă de pe coasta Mării Tireniene, cu o înfăţişare de orăşel elegant şi plin de lume cîteva luni în şir ; are o stradă la marginea mării cu hoteluri şi bazaruri, o plajă largă acoperită de „capanne"[1], de chioşcuri cu stegulețe şi de omenire brună ; pretutindeni s-aude vuiet de vorbe. Din pricină că plaja, însoţită de o pădurice de pini peste care îşi apleacă privirile munţii ce nu-s prea departe, îşi păstrează, fin aşternută cu nisip, lărgimea ei confortabilă de-a lungul întregii coaste, nu-i de mirare că s-a ivit, puţin mai încolo, o „concurenţă" într-un loc mai liniştit. Torre di Venere, unde de altfel de multă vreme cei care vin aici întîia oară caută zadarnic turnul de la care şi-a luat numele, este un loc de excursie pentru marea staţiune balneară vecină şi ani de-a rîndul a fost o idilă pentru cîţiva şi un refugiu pentru cei cărora nu le place ca marea să fie un prilej de

[1] Adăposturi de soare.

îndeletniciri mondene. Aşa cum însă se întîmplă în asemenea locuri, liniştea a trebuit să-şi caute o aşezare şi mai departe, pe coastă, la Marina Petriera sau cine mai ştie unde. Aşa e omul făcut, caută liniştea şi în acelaşi timp o alungă repezindu-se către ea cu o caraghioasă rîvnă, închipuindu-şi că s-ar putea însoţi cu dînsa şi că acolo unde-i el ar putea fi şi ea ; ba chiar e în stare să creadă că unde şi-a întins el iarmarocul mai este linişte.

Iată de ce Torre, deşi deocamdată în chip mai contemplativ şi mai modest decît Portoclemente, a început să aibă căutare printre italieni şi printre străini. Lumea nu se mai duce în staţiunea balneară cu renume, deşi nu chiar pînă-ntr-atîta încît aceasta să nu rămînă totuşi o staţiune balneară zgomotoasă în care nu-i chip să găseşti loc ; mulţi se duc alături la Torre, care e chiar mai distins şi pe lîngă asta e şi mai ieftin ; şi puterea de atracţie a acestor însuşiri rămîne mereu, în timp ce însuşirile înseşi au început de pe acum să nu mai fie. Torre are acuma un „Grand Hôtel" ; s-au ivit o mulţime de pensiuni — şi mai pretenţioase, şi mai modeste ; proprietarii şi chiriaşii vilelor şi ale păduricilor de pini de pe marginea mării nu mai sînt de loc liniş-

ţii ; în iulie şi august ceea ce se vede aici nu se deosebeşte cu nimic de ceea ce se vede în Portoclemente : o mulţime de oaspeţi care răcnesc, se ceartă şi chiuie, pe care soarele îi dogoreşte cumplit şi le cojeşte pielea la ceafă ; pe luciul scînteietor şi albastru se leagănă bărci cu fundul turtit, ţipător vopsite, pline de copii ale căror nume sonore umplu aerul, rostite cu glasuri răguşite de grijă de către mamele care de pe mal îşi urmăresc din ochi odraslele ; iar peste braţele şi picioarele celor întinşi pe plajă sar vînzătorii de stridii, de băuturi, de flori, de podoabe de mărgean şi de *cornetti al burro* [1], strigîndu-şi şi ei marfa cu glasurile sonore şi domoale ale oamenilor de la miazăzi.

Aşa se arăta plaja de la Torre cînd am sosit noi. Era destul de frumos, totuşi ne-am gîndit că am venit prea devreme. Era pe la mijlocul lui august, sezonul italian era încă în plină înflorire ; pentru un străin însă nu chiar acesta e timpul cel mai potrivit ca să-şi dea seama de farmecul acestor locuri. Ce înghesuială după-amiaza în cafenelele de pe promenada plajei, de exemplu la „Exquisito", unde ne duceam uneori

[1] Cornuleţe cu unt.

şi unde ne servea Mario, acelaşi Mario, despre care am să vorbesc îndată ! Abia poţi să găseşti o masă şi orchestrele, fără să ţină seamă unele de altele, îşi iau una alteia vorba din gură învălmăşindu-se între ele. Şi pe lîngă asta tocmai după-amiază sosesc întotdeauna musafirii din Portoclemente ; fiindcă, fireşte, Torre e un loc de excursii foarte cercetat de către neastîmpăraţii oaspeţi ai oraşelului, aşa încît stufişurile de dafin şi oleandru de pe marginea şoselei care leagă cele două localităţi sînt ninse de un praf gros de un deget din pricina necontenitului du-te-vino al automobilelor Fiat — o privelişte cu totul deosebită, dar neplăcută.

Intr-adevăr, la Torre trebuie să te duci în septembrie — cînd cea mai mare parte din lume a plecat — sau în mai, pînă n-apucă marea să se încălzească aşa de tare încît să-i îmbie pe meridionali la scăldat. Nici în celelalte luni ale anului nu e pustiu pe aici, dar atmosfera e atunci mai potolită şi mai puţin naţională. Engleza, germana, franceza predomină la umbra „capannelor" şi în sufrageriile pensiunilor, pe cînd în august de exemplu, cel puţin „Grand Hôtel" unde noi, din lipsă de adrese mai personale, oprisem două odăi, se află pînă într-atîta

în mîna oaspeţilor din Florenţa şi din Roma, încît un străin se simte stingher şi uneori ca un oaspete de mîna a doua.

Am simţit şi noi asta, cu oarecare necaz, în seara sosirii noastre, cînd ne-am scoborît în restaurant şi cînd chelnerul ne-a poftit să ne aşezăm la o masă. N-aveam nimic împotriva mesei acesteia, dar ochii noştri se întorceau mereu spre veranda restaurantului, care dădea către mare şi era tot atît de plină de lume ca şi sala, dar nu chiar aşa de plină încît să nu mai fie loc şi pe ale cărei mese străluceau lămpi cu abajururi roşii. Copiilor mai ales le plăcea această înfăţişare de sărbătoare, aşa că am spus chelnerului că am vrea să mîncăm şi noi pe verandă — o dorinţă izvorîtă din neştiinţă, după cum s-a dovedit îndată, fiindcă ni s-a spus cu o politeţe cam stînjenită că locul acela unde ne-am fi simţit ca acasă era pentru „clienţii noştri". Dar clienţi eram şi noi. Nu eram nişte oaspeţi de o zi, voiam să stăm aici vreo cîteva săptămîni. De altfel n-am mai stăruit atunci cînd ni s-a adus la cunoştinţă deosebirea dintre de-alde noi şi clienţii care aveau dreptul să mănînce la mesele cu lămpi roşii şi am rămas să mîncăm la masa noastră din sală, luminată în

chip obişnuit şi obiectiv. Mîncarea era cu totul mediocră, fără personalitate şi după tipicul nu prea gustos al tuturor hotelurilor ; mai tîrziu, la pensiunea „Eleonora", la vreo cîţiva paşi mai înăuntrul tîrgului, am găsit o bucătărie mult mai bună.

Acolo ne-am şi mutat peste vreo două-trei zile pînă a nu avea vreme să ne deprindem cu „Grand Hôtelul" — şi asta nu din pricina verandei şi a lămpilor ei ; copiii, care s-au împrietenit repede cu chelnerii şi cu băieţii de serviciu, şi pe care marea îi umplea de bucurie, au uitat îndată de vraja lămpilor colorate. În curînd însă între noi şi anumiţi clienţi ai verandei, sau mai bine zis între noi şi direcţiunea hotelului care îi slugărea, s-a stîrnit unul din acele conflicte care fac ca şederea mai departe să fie nesuferită. Printre clienţii hotelului erau şi oameni din marea aristocraţie a Romei, printre alţii un principe X cu familia şi fiindcă odăile domniilor lor erau lîngă ale noastre, principesa, cucoană mare şi mamă iubitoare totodată, s-a speriat grozav de rămăşiţele unei tuse convulsive de care suferiseră copiii noştri şi ale cărei ecouri tulburau uneori, noaptea, somnul altminteri netulburat al celui mai mic. Firea acestei

boli este necunoscută și lasă loc destul superstiției, așa încît nu i-am luat în nume de rău elegantei noastre vecine că, la fel cu multă lume, credea și ea că tusea convulsivă este molipsitoare acustic și se temea ca odraslele ei să nu urmeze exemplul rău. Plină de încredere în înfățișarea ei, a făcut o întîmpinare către conducerea hotelului și aceasta, întruchipată în obișnuitul director cu redingotă, s-a grăbit să ne spună cu toată părerea de rău că, dată fiind această împrejurare, trebuie numaidecît să ne mutăm în clădirea lăturalnică a hotelului. Degeaba am spus noi că boala e pe isprăvite și se poate socoti că a și trecut și că deci nu mai înfățișează nici o primejdie pentru cei dimprejur. Tot ce ni s-a putut îngădui a fost să aducem cazul la cunoștința forurilor medicale și să chemăm pe medicul hotelului, dar numai pe acesta și nu unul ales de noi. Ne-am învoit, convinși că în felul acesta principesa se va liniști, iar noi vom scăpa de plictiseala mutatului. Doctorul vine și se dovedește a fi un cinstit și drept slujitor al științei. Cercetează pe copil, spune că boala a trecut și că nu mai este nici o primejdie. Noi, foarte bucuroși, ne gîndim că neînțelegerea s-a isprăvit; aș, de unde! Directorul declară că chiar după

aceste constatări ale medicului, noi tot trebuie să părăsim odăile noastre și să ne mutăm în clădirea lăturalnică a hotelului.

Acest bizantinism ne-a indignat. Nu-i de crezut că încăpățînarea aceasta și această călcare a cuvîntului dat a pornit de la principesă. Slugarnicul hotelier desigur că nici măcar n-a îndrăznit să-i aducă la cunoștință cele spuse de către doctor. Oricum, noi i-am făcut pe plac, ne-am hotărît să plecăm imediat din hotel și ne-am strîns lucrurile. Ne-a fost ușor, pentru că în vremea aceasta, ne și pusesem ochii pe pensiunea „Eleonora", a cărei înfățișare prietenească de casă particulară ne plăcuse încă de la început și făcusem chiar și cunoștință cu signora Angiolieri, stăpîna pensiunii. Doamna Angiolieri, o cucoană drăguță de vreo treizeci și ceva de ani, de tip toscan, cu ochi negri, cu pielea feței netedă ca fildeșul așa cum au meridionalele, precum și soțul ei, un bărbat tăcut, pleșuv și îmbrăcat cu îngrijire, țineau la Florența un hotel mai mare și numai vara și la începutul toamnei luau conducerea filialei de la Torre di Venere. Pînă a nu se căsători, noua noastră gazdă fusese doamnă de companie, garderobieră, prietenă chiar, a Eleonorei Duse; vremea

aceea ea o socotea drept epoca fericită a vieții sale și despre care, chiar la cea dintîi vizită a noastră, a început să ne povestească. O mulțime de fotografii de ale marii actrițe, cu dedicații prietenești, precum și alte amintiri împodobeau măsuțele și etajerele salonului doamnei Angiolieri și, deși se vedea bine că acest cult față de interesantul ei trecut slujea puțintel și ca mijloc de atracție pentru întreprinderea ei de acum, noi; în timp ce ne arăta casa, am ascultat cu plăcere ceea ce spunea ea, în toscana ei răspicată și sonoră, despre bunătatea plină de răbdare, despre geniul și despre adînca delicatețe a veneratei sale stăpîne de odinioară.

Așadar ne-am trimis acolo bagajul spre mîhnirea personalului de la „Grand Hôtel", care, după bunul obicei italian, iubea foarte mult copiii. Locuința noastră cea nouă era molcomă și plăcută; ajungeam lesne la mare datorită unei alei de tineri platani care dădea în promenada plajei; sala de mîncare, unde doamna Angiolieri, la prînz, împărțea oaspeților supa chiar cu mîna ei, era răcoroasă și curată, serviciul era făcut cu băgare de seamă și în chip plăcut, mîncarea era minunată și pe lîngă toate am dat acolo și de niște cunoscuți din Viena, cu care

stăteam de vorbă după masă în fața casei și prin mijlocirea cărora am făcut și alte cunoștințe; în sfîrșit totul ar fi putut să meargă bine, eram foarte veseli că ne-am mutat și nimic într-adevăr nu lipsea ca să ne facă șederea aici cît mai plăcută.

Totuși o adevărată mulțumire nu simțeam. Poate că ne urmărea pricina caraghioasă care ne făcuse să ne schimbăm locuința. În ce mă privește mărturisesc că îmi vine foarte greu să uit asemenea ciocniri cu aceste porniri omenește obișnuite prin partea locului, cu felul acesta naiv de a întrebuința greșit puterea, cu nedreptatea și cu corupția slugarnică. Ciocnirile acestea nu ne-au ieșit multă vreme din minte și ne-au aruncat într-o meditație plină de necaz care, ca întotdeauna, s-a dovedit nerodnică din pricină că acest soi de întîmplări se înțeleg de la sine și sînt foarte firești. Și nici măcar nu eram supărați pe cei de la „Grand Hôtel". Copiii erau și acum prieteni cu ei, omul de serviciu le dregea jucăriile și noi din cînd în cînd luam ceaiul în grădina restaurantului, ba o zăream chiar și pe principesă; cu buze înroșite, ca de mărgean, venea cu pași mărunți și apăsați ca să vadă ce-i fac odraslele date în paza unei englezoaice și

trecea pe lîngă noi fără să știe că sîntem atît de înspăimîntător de aproape, fiindcă îndată ce apărea spuneam cu străşnicie copiilor că nu au voie să tuşească nici măcar ca să-şi dreagă glasul.

Să mai spun oare că era o căldură nemaipomenită ? Era o arşiţă africană. Domnia tiranică a soarelui, îndată ce te îndepărtai puţin de marginea răcoarei albastre-indigo, era atît de cumplită, încît acei cîţiva paşi de la plajă pînă la masa de prînz, chiar numai în pijama, alcătuiau o treabă care te ostenea numai cînd te gîndeai că trebuie s-o faci.

Vă place asta ? Vă place să staţi aşa cîteva săptămîni în şir ? Da, bineînţeles, aşa e la miazăzi, asta e clima clasică, clima în care a înflorit cultura umană, e soarele lui Homer şi aşa mai departe. Mie însă, drept să spun, clima asta mi se pare cam nătîngă. Golul fierbinte al cerului neclintit, aceleaşi zile întregi, mă apasă ca o povară. Strălucirea prea mare a culorilor, cumplita naivitate şi statornicie a luminii stîrneşte, e drept, simţiri sărbătoreşti, îţi dă o lipsă de grijă şi o temeinică neatîrnare faţă de toanele şi schimbările vremii. Totuşi, fără ca la început să-ţi dai seama, clima asta nu îndes-

tulează nevoile mai adînci şi mai puţin simple ale sufletului nordic, secătuindu-l totodată şi insuflîndu-i cu timpul un soi de dispreţ. E adevărat însă că dacă nu era întîmplarea aceea neghioabă cu tusea convulsivă, n-aş fi simţit nimic din toate aceste lucruri ; pe cînd aşa, eram supărat, voiam chiar să le simt şi aproape fără să-mi dau seama am prins un motiv spiritual pe care tocmai îl aveam la îndemînă, dacă nu chiar ca să-mi stîrnesc această simţire, dar cel puţin ca să mi-o îndreptăţesc şi să mi-o întăresc. Hotărît însă că dădeam şi noi dovadă de rea-voinţă, fiindcă în ce priveşte marea, dimineaţa, cînd şedeam tolăniţi pe nisip în faţa măreţiei ei eterne, nu putea fi vorba de nici un fel de necaz ; şi totuşi aşa era, împotriva oricărei evidenţe ; noi nici pe plajă nu ne simţeam bine, nu eram mulţumiţi.

Cum am mai spus, venisem prea devreme şi plaja era încă în mîinile marii burghezii indigene — un soi de oameni, e drept, în aparenţă plăcuţi ; printre tineret erau mulţi bine făcuţi şi plini de sănătate şi de drăgălăşie, dar aproape întotdeauna aceste însuşiri erau însoţite de mediocritate omenească şi de mitocănie burgheză, ceea ce trebuie să mărturisim că şi în zona asta

e tot așa de puțin plăcut ca și pe meleagurile noastre. Și ce glasuri au femeile acestea! Cîteodată nici nu-ți vine să crezi că te afli în țara artei muzicale apusene: *„Fuggièro!"* strigătul acesta îmi sună și acum în urechi, fiindcă douăzeci de dimineți în șir l-am tot auzit de sute de ori chiar lîngă mine, în toată răgușita lui goliciune, accentuat groaznic, cu un *e* deschis strident, răcnit cu un fel de desperare care ajunsese mașinală. *„Fuggièro: Rispondi al mèno!"* [1] Și unde mai pui că *sp* era rostit popular, așa cum rostesc nemții, adică *șp* — ceea ce era încă o pricină de supărare pe lîngă celelalte supărări. Strigătul era îndreptat către un băiețandru nesuferit, cu o scîrboasă arsură de soare pe spate și care era tot ce se poate închipui mai încăpățînat, mai obraznic și mai rău, și pe lîngă asta mai era și un laș în stare să alarmeze toată plaja cu felul lui revoltător de a nu răbda nici cea mai mică durere. Intr-o zi, în apă, l-a pișcat de deget un răcușor de mare și anticul răcnet de chinuri eroice pe care l-a scos cu prilejul acestei dureri de nimica toată ne-a cutremurat pînă în măduva oaselor, parcă s-ar fi întîmplat o nenorocire nemaipomenită.

[1] Răspunde cel puțin.

Fără îndoială că se credea rănit de moarte. S-a tîrît pînă la țărm și a început să se tăvălească pe jos ca și cum ar fi suferit niște cazne cumplite, strigînd: *„Ohi!"* și *„Oimè!"* și împotrivindu-se cu mîinile și cu picioarele tragicelor implorări ale mamă-sei și vorbelor de îmbărbătare ale celor care stăteau mai departe. S-a adunat o mulțime de lume. A fost chemat un medic, tot acela care judecase atît de cuminte lucrurile cînd cu tusea convulsivă. Omul și-a dovedit și acum dreapta lui judecată științifică. Blajin și prietenos, spuse că totul era un fleac de nimic și prescrise numai pacientului să intre iar în apă ca să-și răcorească arsura pișcăturii. Cu toate acestea, Fuggièro a fost pus ca un rănit sau ca un înecat pe o targă făcută la repezeală și luat de pe plajă și dus de o mulțime de oameni — și asta pentru ca chiar a doua zi dimineață, făcîndu-se că nu bagă de seamă, să strice castelele de nisip ale celorlalți copii. Cu alte cuvinte, o pacoste.

Băiețandrul acesta care avea vreo doisprezece ani era pe lîngă aceasta și unul din reprezentanții de seamă ai opiniei publice care

plutea nelămurit în aer și care nu ne lăsa să ne bucurăm în liniște de șederea noastră acolo, atît de plăcută. Simțeai pretutindeni ceva silit și artificial. Oamenii aceștia „se țineau foarte demni“, nu prea înțelegeai pentru ce anume, dar toți erau cu nasul pe sus, se purtau unii față de alții și față de străini gravi și simandicoși, cu un simț al onoarei veșnic treaz. Și de ce asta? Pricina se vedea îndată că era politică și că în joc era ideea de națiune. Plaja mișuna de copii patrioți — un fenomen nefiresc și întristător. Copiii alcătuiesc o specie umană și o societate numai a lor, oarecum o națiune proprie. Se înțeleg repede și în chip firesc între ei, chiar cînd micul lor vocabular ține de mai multe limbi și asta pentru că au forme comune de viață. Copiii noștri s-au luat și ei la joacă cu copiii băștinași precum și cu alții de altă origine. Am văzut însă că sufereau oarecare dezamăgiri ciudate. Ceilalți arătau anumite susceptibilități, un amor propriu care părea să fie prea didactic și prea mofturos ca să-și merite în întregime numele, o ceartă necontenită în ce privește vaza și precăderea. Se amestecau din cînd în cînd și oameni în toată firea, care nu împăcau lucrurile, ci dădeau numai verdicte și rosteau principii; auzeai deodată fraze despre măreția și demnitatea Italiei, fraze mohorîte care tulburau jocul. Ai noștri se dădeau deoparte uluiți, neștiind ce să facă. Ne-a fost greu să-i facem măcar într-o oarecare măsură să priceapă cum stau lucrurile. Le-am spus că oamenii aceștia treceau acum printr-o anumită situație, un fel de boală, dacă vreți, nu foarte plăcută desigur, dar necesară. A fost vina noastră, izvorîtă din nepăsarea noastră că am ajuns la un conflict cu această situație pe care noi o cunoșteam doar și o prețuiam cum se cuvine. Așadar încă un conflict; se pare că nici conflictele celelalte nu fuseseră datorite numai întîmplării. Pe scurt, am jignit morala publică. Fetița noastră care are opt ani, dar care după înfățișare pare cu cel puțin un an mai mică și e firavă ca un pițigoi, după ce se bălăcise în mare cît ținuse căldura, ieșise din apă și se jucase pe plajă, își mînjise cu nisip costumul care era ud. Noi i-am spus să-și scoată costumul și să și-l spele de nisip în apă și după aceea să și-l pună iar și să nu-l mai murdărească. Ea atunci își scoate costumul, aleargă cîțiva metri pînă la marginea apei, își moaie

repede tricoul şi se întoarce. Cine şi-ar fi putut închipui vreodată şuvoiul de ocări, de scîrbă şi de indignare pe care l-a stîrnit purtarea ei şi deci purtarea noastră? N-am de gînd să vă ţin o conferinţă, dar trebuie să spun că în ultimele decenii, în lumea întreagă atitudinea omului faţă de corpul său şi de goliciunea acestuia s-a schimbat din temelie şi sentimentul s-a schimbat şi el în chip hotărîtor. Sînt lucruri la care „nici nu ne mai gîndim" şi unul dintre ele e libertatea pe care o dădusem acestui trup de copil care numai provocător nu se poate spune că era. Totuşi, pe meleagurile acestea a fost luat drept o provocare. Copiii „patrioţi" au început să chiuie, Fuggièro a şuierat din degete, în preajma noastră lumea a pornit deodată să vorbească tare, tot vorbe care nu sunau a bine. Un domn cu haine de oraş şi cu un melon de loc potrivit pentru plajă, dat pe ceafă, a spus doamnelor indignate pe care le însoţea că era hotărît să ne dea o lecţie. A venit la noi şi ne-am pomenit deodată cu o filipică în care tot patosul Sudului senzual era pus în slujba asprei cuviinţe şi a moralei. Zicea că lipsa noastră de ruşine era şi mai condamnabilă prin faptul că era tot-

odată o terfeleală a ospitalităţii italiene. Spunea mai departe că noi n-am încălcat numai litera şi spiritul prescripţiilor balneare, dar şi onoarea ţării sale şi în apărarea onoarei acesteia, dumnealui, domnul cu haine de oraş, va avea grijă ca jignirea pe care am adus-o demnităţii naţionale să nu rămînă nepedepsită.

Ne-am silit şi noi cît am putut să ascultăm acest discurs doar numai clătinînd din cap. Să contrazicem pe insul acesta înfierbîntat ar fi însemnat fără îndoială să cădem dintr-o greşeală într-alta. Multe lucruri însă ne stăteau pe limbă, de exemplu că nu toate împrejurările erau potrivite pentru ca cuvîntul ospitalitate să fie chiar la locul lui aici şi că noi, fără eufemism, nu eram oaspeţii Italiei, ci ai signorei Angiolieri, care de cîţiva ani încoace îşi lăsase meseria de confidentă a Eleonorei Duse şi îşi luase pe aceea a ospitalităţii. Am mai fi avut poftă să răspundem că nu ştiam că pustiirea morală în această frumoasă ţară a ajuns atît de departe încît să fie nevoie de un asemenea acces de bună-cuviinţă şi de hipersensibilitate. Ne-am mărginit însă să-i spunem că nici nu ne-am gîndit la vreo provocare sau la vreo lipsă de respect şi am invocat drept scuză

vîrsta fragedă și puținătatea trupească a micii vinovate. Degeaba. Spusele noastre au fost respinse ca fiind cu neputință de crezut, iar apărarea noastră ca fiind fără temei. Trebuia deci numaidecît să se dea un exemplu. Autoritățile au fost anunțate, prin telefon de bună seamă, reprezentantul lor s-a ivit pe plajă și a spus că e un caz foarte grav, *molto grave,* și că să mergem cu el la casa municipiului. Aici, un funcționar mai mare a întărit sentința spunînd și el că e *molto grave,* a vorbit despre fapta noastră exact cu aceleași fraze, consacrate probabil, pe care le rostise și domnul cu pălărie tare și ne-a luat cincizeci de lire drept răscumpărare și ispășire. Noi ne-am gîndit că aventura noastră face cît această contribuție la bugetul Italiei. Am plătit și ne-am dus în treaba noastră. Nu trebuia oare să ne facem bagajele și să plecăm?

Bine am fi făcut! Nu l-am mai fi văzut pe blestematul acela de Cipolla. S-au ivit însă tot felul de pricini care ne-au îndemnat să amînăm plecarea. Un poet a spus că numai lenea ne face să rămînem într-o situație neplăcută. Asta ar putea să explice foarte bine de ce n-am plecat atunci. Și pe urmă mai este ceva: după o

asemenea întîmplare nu-ți vine să părăsești atît de repede cîmpul de luptă; nu-ți vine să-ți mărturisești nici chiar ție însuți că te-ai făcut neplăcut, mai cu seamă cînd manifestări de simpatie venite dinafară îți dau curaj. La vila „Eleonora“ toți într-un glas spuneau că soarta noastră a fost nedreaptă. Cîțiva italieni, care veneau după-masă să stea de vorbă cu cei de la pensiune și pe care îi cunoșteam și noi, spuneau că cele întîmplate nu erau de loc prielnice bunului nume al țării lor și voiau numaidecît să ceară socoteală, așa ca de la compatriot la compatriot, domnului cu haine de oraș. Acesta însă dispăruse de pe plajă, și cu el toată clica lui, chiar a doua zi — nu din pricina noastră, firește, totuși poate că se purtase așa cu noi tocmai fiindcă avea de gînd să plece îndată după aceea; oricum însă, o dată cu plecarea lui ne-am simțit mai ușurați. Și ca să spun tot, am rămas și din pricină că șederea noastră aici începuse să fie cam ciudată și din pricină că ciudățenia înseamnă prin ea însăși o valoare, în afara oricărei plăceri sau neplăceri. Oare trebuie să strîngi pînzele și să fugi de întîmplările vieții atunci cînd nu mai sînt senine și prielnice? Trebuie să „pleci“ atunci

cînd viaţa începe să fie mai tulbure, nu tocmai aşa de plăcută, sau chiar supărătoare şi dureroasă? Nu, trebuie să rămîi să vezi despre ce este vorba şi chiar să înfrunţi neplăcerile fiindcă tocmai din acestea poţi să înveţi ceva. Am rămas aşadar şi drept cumplită răsplată a statorniciei noastre am fost de faţă la întîmplarea aceea nenorocită cu Cipolla.

Încă n-am spus că în clipa cînd am suferit noi acea pedeapsă politică sezonul era pe sfîrşite. Acuzatorul nostru, severul domn cu pălărie tare, n-a fost singurul oaspete care a plecat; au mai plecat o mulţime. În fiecare zi vedeam o sumedenie de cărucioare cu bagaje care se îndreptau spre gară. Plaja s-a deznaţionalizat. Viaţa în Torre, prin cafenele, pe cărările din păduricea de pini, s-a făcut mai intimă şi totodată mai europeană; acum desigur că am fi putut să stăm la masă chiar şi pe veranda de la „Grand Hôtel", dar acum nu ne mai atrăgea de loc, ne simţeam foarte bine la masa signorei Angiolieri — luînd cuvîntul „bine" în înţelesul pe care i-l dădea demonul locului. O dată însă cu această schimbare binefăcătoare, s-a schimbat şi vremea, care şi ea aproape imediat s-a dat după calendarul de vacanţă al marelui

public. Cerul s-a acoperit; cu asta nu s-a făcut mai răcoare, dar arşiţa care optsprezece zile în şir de la sosirea noastră (şi desigur că şi cu mult mai înainte) domnise netulburată a făcut loc unui zăduf bîntuit de un sirocco înăbuşitor şi o ploaie uşoară împăienjenea acum din cînd în cînd priveliştea catifelată pe care o contemplam în fiecare zi înainte de masă. Şi mai era ceva: două treimi din timpul pe care-l hărăzisem noi şederii la Torre se mistuiseră; marea lîncedă şi decolorată prin care alunecau rechinii trîndavi era o privelişte nouă; ar fi fost o nerozie să tînjim după un soare care atunci cînd domnea mîndru pe cer ne făcuse de atîtea ori să oftăm. La vremea asta s-a ivit deci şi Cipolla. Cavaliere Cipolla, aşa cum era scris pe afişele care într-o bună zi au răsărit pretutindeni, chiar şi în sala de mîncare a pensiunii Eleonora — un virtuos, un artist, *forzatore*[1], *ilusionista e prestidigitatore* (cum îşi zicea singur) care se pregătea să ofere prea onoratului public din Torre di Venere cîteva fenomene misterioase şi uluitoare. Un scamator. Vestea aceasta a fost de ajuns ca să întoarcă copiilor capul. Nu mai văzuseră niciodată ase-

[1] Care rupe lanţuri (aci figurativ).

menea spectacol; vacanța lor aici avea să le dea o emoție pe care nu o mai cunoscuseră pînă atunci. Din clipa aceea nu ne-au mai slăbit cu rugămințile să cumpărăm bilete pentru reprezentația scamatorului și cu toate că ceasul cînd trebuia să se înceapă era cam tîrziu, nouă seara, și ne făcea să cam șovăim, totuși le-am făcut pe plac, cu gîndul că după ce Cipolla va înfățișa cîteva boscării banale vom putea să ne ducem acasă — iar copiii, a doua zi dimineață, vor putea să doarmă cît vor vrea. Am cumpărat patru bilete chiar de la signora Angiolieri, care luase în comision mai multe locuri bune pentru oaspeții ei. Nu știa nimic despre scamator, dacă e meșter sau nu, și de altfel asta nici nu ne interesa prea mult; totuși aveam și noi oarecare nevoie de distracție și parcă ne molipsisem și noi puțin de curiozitatea pe care o simțeau atît de adînc copiii.

Locul în care cavalerul avea să-și arate meșteșugurile era o sală care în timpul sezonului slujea de cinematograf. Nu mai fusesem acolo niciodată. Ca să ajungi trebuia să treci pe lîngă „Palazzo", o clădire în chip de castel, din vremuri senioriale, și care acum era de vînzare; mergeai apoi pe strada principală unde era farmacia, frizeria și toate celelalte prăvălii și care te ducea oarecum de la feudalitate la burghezie și la popor, fiindcă se întindea printre case sărăcăcioase de pescari în pragul cărora femei bătrîne împleteau năvoduri. Aici, în plin cartier popular, se afla sala, care nu era de fapt decît o maghernifă de scînduri a cărei intrare era de o parte și de alta plină de afișe colorate, lipite unele peste altele.

În ziua anunțată, după masa de seară, am luat-o pe jos într-acolo, cu copiii îmbrăcați ca de sărbătoare și fericiți că au să vadă ceva cu totul deosebit. Era zăduf, așa cum fusese de mai multe zile încoace; fulgera și bura din cînd în cînd. Am deschis umbrelele. Aveam de mers vreo jumătate de ceas.

După ce am arătat biletele la ușă ne-am căutat și ne-am găsit singuri locurile. Erau în banca a treia, în stînga. În timp ce ne așezam, am observat că ora începerii, deși destul de tîrzie, nu prea era respectată; publicul care parcă tocmai asta voia, să întîrzie, abia de-atunci încolo a început să sosească ocupînd încet-încet tot parterul care, fiindcă loji nu erau, alcătuia în întregime sala de spectacol. Întîrzierea asta ne-a cam îngrijorat. Obrajii copii-

lor începuseră de pe acum să se acopere de o paloare pricinuită de oboseală şi de aşteptare. Cînd am sosit noi, numai locurile în picioare de pe lături şi din fund erau ocupate în întregime. Era acolo tot omenire autohtonă din Torre di Venere, cu braţele goale pînă la cot încrucişate pe piepturi îmbrăcate cu tricouri vărgate, pescari tineri, arătoşi şi îndrăzneţi după înfăţişare. Dacă noi vedeam cu voie bună pe aceşti poporeni băştinaşi, care ei mai ales dau culoare şi umor unor astfel de spectacole, copiii în schimb erau încîntaţi. Printre oamenii aceştia erau mulţi cu care ei făcuseră cunoştinţă în plimbările lor, după-amiaza, de-a lungul plajei. De multe ori la ceasul cînd soarele, ostenit de greaua lui muncă, se scufunda în zare şi aurea spuma răscolită a talazurilor, dădusem de pîlcuri de pescari desculţi care se opinteau cu chiote ca să-şi scoată năvodurile şi să-şi răstoarne apoi în panerele ude ceea ce prinseseră, adică de cele mai multe ori nişte bieţi răcuşori şi scoici de mare. Copiii se opreau şi se uitau la pescari, puneau şi ei mîna să-i ajute şi, rupînd cîteva vorbe italieneşti, se împrieteneau cu dînşii. Acum schimbau saluturi cu cei din sfera locurilor în picioare, ba cu Guiscardo, ba

cu Antonio, îi strigau pe nume cu jumătate de glas şi le făceau semne şi căpătau drept răspuns cîte un semn din cap şi rîsete care dezvăluiau întotdeauna nişte dinţi albi şi zdraveni. Şi uite-l colo şi pe Mario de la „Exquisito", Mario care ne aduce şocolata la cafenea! Vrea şi el să-l vadă pe vrăjitor şi a venit desigur foarte devreme, fiindcă stă chiar în faţă, de văzut însă nu ne vede, nu se uită la nimeni, aşa-i felul lui, deşi e numai un chelner tînăr. In schimb, facem un semn cu mîna omului care închiriază bărcile la plajă şi care a venit şi el şi stă în fund de tot.

Se făcuse nouă şi un sfert, se făcuse aproape nouă şi jumătate. Inţelegeţi, cred, nervozitatea noastră. Cînd aveau să se mai culce copiii? Fusese o greşeală că-i adusesem aici; iar acuma să-i luăm acasă şi să le curmăm plăcerea ar fi fost prea crud. In vremea asta sala se umpluse. Era acolo tot Torre, oaspeţi de la „Grand Hôtel", cei de la „Villa Eleonora" şi de la alte pensiuni, şi multe chipuri cunoscute de pe plajă. Se auzea englezeşte şi nemţeşte. Se auzea şi franceza pe care o vorbesc de obicei romînii cu italienii. Doamna Angiolieri şedea cu două bănci în urma noastră, lîngă tă-

cutul şi pleşuvul ei soţ, care cu două degete de la mijlocul mîinii drepte îşi dezmierda mustaţa. Toţi veniseră tîrziu, nimeni însă prea tîrziu; Cipolla se făcea aşteptat.

Se făcea aşteptat; aşa chiar şi era. Sporea încordarea întîrziindu-şi apariţia. Lumea înţelegea asta, dar pînă la o anumită margine. Pe la nouă şi jumătate publicul a început să aplaude — un fel amabil de a-şi arăta o îndreptăţită nerăbdare, deoarece prin asta îşi dovedea totodată şi bucuria de-a aplauda. Copiii găseau chiar şi în asta o plăcere. Tuturor copiilor le place să bată din palme. Din sfera populară porniră strigăte energice: *„Pronti!"* şi *„Cominciamo!"* [1] Şi s-a întîmplat ca de obicei: oricîte piedici vor fi stat în cale, iată că acuma, deodată, începutul a devenit cu putinţă. S-a auzit un gong căruia i-a răspuns un: „A!" pe mai multe voci, de la locurile în picioare, şi perdeaua s-a dat la o parte. A dezvăluit un podium, care după mobilier semăna mai mult cu o sală de clasă decît cu cîmpul de acţiune al unui scamator şi asta datorită unei table negre care stătea pe un şevalet în partea stîngă a scenei, în faţă. Mai era un cuier galben,

---

[1] Gata! Incepem!

obişnuit, cîteva fotolii de paie, aşa cum se obişnuiesc pe aici, iar mai în fund, o măsuţă rotundă pe care era o sticlă de apă cu un pahar şi, aşezată deosebit pe o tavă, o butelie plină de o licoare galbenă şi nişte păhărele. Doar două clipe am mai avut ca să zărim toate aceste ustensile. Apoi, fără ca în sală să se facă întuneric, cavaliere Cipolla îşi făcu intrarea.

A intrat cu pasul acela grăbit care arată serviabilitate faţă de public şi care dă iluzia că noul sosit a mers în acest tempo o bună bucată de drum pînă să ajungă în faţa mulţimii, pe cînd de fapt dumnealui a stat toată vremea în culise. Hainele lui Cipolla ajutau la această ficţiune a „omului care a venit chiar acum de afară". Era un bărbat de-o vîrstă greu de hotărît, dar în orice caz nu mai era tînăr. Cu o faţă tăioasă şi dărăpănată, cu ochi pătrunzători, cu o gură strînsă în falduri, cu o mustaţă mică, neagră şi pomădată şi o aşa-zisă muscă în adîncitura dintre buza de jos şi bărbie, purta nişte haine de seară de o eleganţă complicată. Avea un pardesiu larg, negru, fără mîneci, cu guler de catifea şi pelerină căptuşită cu mătase şi pe care şi-l strîngea la piept cu mîinile alb

înmănușate; la gît avea un fular alb și în cap un joben tras pe ochi. In Italia, mai mult poate decît oriunde, secolul al optsprezecelea este încă viu și cu el și tipul șarlatanului, al scamatorului de bîlci care pentru vremea aceea era atît de caracteristic și din care numai în Italia mai poți întîlni cîteva exemplare destul de bine păstrate. Cipolla, în toată înfățișarea lui, avea multe din aceste trăsături istorice. Impresia de ciudățenie, de reclamă și de fantastic pe care o dă de obicei imaginea acestui soi de om era trezită și de faptul că îmbrăcămintea lui pretențioasă îi ședea cam anapoda, nu chiar așa cum ar fi trebuit, și atîrna pe el ca pe un cuier. Era ceva strîmb în toată înfățișarea lui, fie că-l priveai din față, fie că-l priveai din spate — ce anume era am văzut mai tîrziu. Trebuie însă să spun că în ținuta lui, în gesturile și în purtarea lui nu era nici un pic de caraghioslîc sau de clovnerie; ba chiar dimpotrivă, ferindu-se de orice trăsătură umoristică, avea o seriozitate gravă, uneori o mîndrie morocănoasă și chiar demnitatea și amorul-propriu al infirmului — ceea ce, bineînțeles, nu înseamnă că la început purtarea lui n-a stîrnit rîsul ici și colo prin sală.

Purtarea aceasta nu mai avea acum nimic serviabil în ea; graba cu care intrase se vedea că fusese numai o dovadă de energie în mișcări, care nu avea nimic de-a face cu slugărnicia. Ședea la rampă și, în timp ce își ciupea alene mănușile scoțînd la iveală niște mîini gălbui, una din ele purtînd pe un deget un inel cu pecete cu o piatră mare și albastră, își plimba prin sală ochii mici și aspri cu pungi dedesubt, nu repede, ci oprindu-se asupra vreunui chip sau altul, cercetîndu-l adînc, fără să spună o vorbă și cu buzele strînse. Își aruncă mănușile făcute ghem drept în paharul de pe măsuța rotundă, cu o dibăcie pe cît de strașnică pe atît de nepăsătoare, aproape fără să se uite; pe urmă, tot uitîndu-se mereu prin sală și tot fără o vorbă, scoase dintr-un buzunar dinăuntru al hainei un pachet de țigări, din cele mai ieftine după cum am putut vedea, ciuguli una cu degetele lui ascuțite și o aprinse cu o brichetă care funcționa cu o mare repeziciune. După ce trase adînc fumul, își răsfrînse buzele și îl repezi afară, cu aroganță, într-un nor gros printre dinții lui ascuțiți și stricați, în timp ce bătea ușor în podea cu vîrful piciorului.

Cei din sală îl priveau tot cu aceeași încor-

dare cu care se uita şi el la dînşii. Tinerii de la locurile în picioare se încruntau şi îl urmăreau din ochi cu străşnicie, doar-doar vor descoperi vreo slăbiciune în omul acesta atît de sigur de dînsul. Dar el nu arăta nici una. Din pricina felului cum era îmbrăcat, scoaterea pachetului de ţigări şi a brichetei şi punerea lor la loc era ceva firesc. Ca să facă asta, şi-a desfăcut pardesiul, şi cu acest prilej am văzut că purta atîrnată de o curea, pe braţul stîng, o cravaşă cu mîner de argint în formă de gheară. Am mai văzut că nu era în frac, ci în redingotă, şi, cînd şi-a descheiat şi redingota, am zărit o eşarfă în mai multe culori, acoperită în parte de vestă şi pe care Cipolla o purta pe trup. Spectatorii din preajma noastră spuseră în şoaptă că asta trebuie să fie semnul rangului de cavaler. Nu ştiu dacă o fi chiar aşa, fiindcă n-am auzit niciodată că titlul de „cavaliere" e legat de un asemenea semn. Poate că eşarfa era numai un moft, tot aşa ca şi faptul că scamatorul stătea fără să scoată un cuvînt şi nu făcea decît să fumeze tacticos şi ţanţoş în faţa spectatorilor.

Unii, după cum am spus, au început să rîdă şi în curînd rîsul a cuprins aproape toată sala.

Deodată, de la locurile în picioare se auzi o voce care rosti tare şi sec:

— Buona sera!

Cipolla tresări.

— Cine a spus? întrebă el, parcă prinzînd prilejul să înceapă vorba. Cine a spus aşa? Nu mai vrea să vorbească? Adineauri atît de îndrăzneţ şi acum aşa de sfios? *Paura, eh?* [1]

Avea un glas cam ascuţit, parcă o leacă astmatic, însă metalic. Tăcu o clipă, aşteptînd.

— Eu am spus, zise rupînd tăcerea un tînăr care se văzu astfel cu onoarea pusă la încercare.

Era un băiat frumos, care stătea la cîţiva paşi de noi, cu cămaşă de bumbac şi cu haina pe umăr. Părul negru şi creţ era ridicat în sus şi zbîrlit, după frizura la modă a patriei deşteptate, ceea ce îl schimonosea puţin şi îi dădea o înfăţişare africană.

— Bee... Eu am spus. Ar fi trebuit să spuneţi dumneavoastră dar v-am luat-o înainte.

Sala se înveseli şi mai tare. Tînărul ştia să răspundă. *„Ha sciolto lo scilinguagnolo"* [2], spuneau cei din preajma noastră.

[1] Teamă, nu?
[2] Ştie să le potrivească.

Tuturora le părea bine de lecţia asta pornită din popor.

— Ah bravo! răspunse Cipolla. Îmi place, Giovanotto. Ştii că te-am văzut de mult? Oameni ca tine se bucură de simpatia mea deosebită, pot să-i întrebuinţez. Văd că eşti un om şi jumătate. Faci ce vrei. Ori poate că n-ai făcut ce-ai vrut? Sau ai făcut ce n-ai vrut? Ce n-ai vrut? Uite ce, dragul meu, ar fi bine şi frumos să nu mai fii chiar un om şi jumătate şi să împaci neapărat voinţa cu acţiunea... Ar fi mai nimerită o diviziune a muncii — *sistema americano, sa?*[1] Uite, acuma de exemplu, ce zici? N-ai vrea cumva să scoţi limba şi să ţi-o arăţi acestui onorat şi ales public — dar toată limba, pînă la rădăcină?

— Nu, spuse băiatul, aţos. Nu vreau. Asta n-ar fi o faptă de om bine crescut.

— N-ar fi absolut nimic — răspunse Cipolla — fiindcă *ai să faci* aşa cum spun. Am cea mai mare consideraţie pentru buna ta creştere, dar eu sînt convins că nici n-am să număr pînă la trei şi ai să-ţi schimbi părerea şi ai să-ţi scoţi limba, şi mai tare chiar decît ţi-ai fi închipuit că poţi s-o scoţi.

---

[1] Sistem american, ştii?

Se uită ţintă la el şi ochii lui sfredelitori parcă i se înfundaseră în orbite.

— *Uno!* spuse el şi cravaşa pe care şi-o desprinsese de pe braţ şuieră scurt prin aer. Băiatul se întoarse cu faţa la public şi scoase limba cît putu de tare, aşa încît toată lumea văzu că asta era cea mai mare lungime de limbă pe care era în stare s-o arate. Apoi, ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic, îşi luă iar atitudinea lui obişnuită.

— Eu am spus, zise parodiind Cipolla, arătîndu-l cu capul pe tînăr... *Bee*... eu am spus.

Apoi, lăsînd pe spectatori să mediteze singuri la cele văzute, se duse la măsuţă, îşi turnă un păhărel din butelia în care, după cum se vedea, era coniac şi îl sorbi.

Copiii rîdeau de se prăpădeau. Din vorbele pe care le auziseră nu înţeleseseră mai nimic; dar faptul că între omul ciudat de pe scenă şi cineva din public se întîmplase un lucru aşa de caraghios şi totodată fiindcă nu ştiau bine cum anume avea să fie reprezentaţia din seara aceea, începutul acesta li s-a părut straşnic. Cît despre noi, am schimbat o privire, şi îmi aduc aminte că, fără să vreau, am făcut uşor din buze acelaşi zgomot pe care îl făcuse Cipolla

cînd sfîşiase aerul cu cravaşa. Oamenii din sală nu prea ştiau ce să creadă despre acest fel ciudat de-a începe un spectacol de scamatorie şi nu pricepeau ce-l făcuse pe Giovanotto, care la început vorbise oarecum în numele lor, să-şi întoarcă impertinenţa împotriva publicului. Purtarea lui li se păru tuturora neroadă şi nimeni nu-şi mai bătu capul cu dînsul; toţi îşi îndreptară acuma atenţia către artistul de pe scenă, care, întorcîndu-se de la măsuţa cu întăritoare, urmă să vorbească astfel:

— Doamnelor şi domnilor — spuse el cu vocea lui astmatic-metalică — adineauri mi-a cam sărit ţandăra la lecţia pe care acest tînăr lingvist plin de speranţe (*„questo linguisto di belle speranze"* — jocul de cuvinte stîrni rîsete în sală) a crezut de cuviinţă să mi-o dea. Trebuie să ştiţi că eu sînt un om care are oarecare amor propriu. Nu-mi place să mi se spună bună seara decît numai în chip serios şi politicos. Nu-i nici un motiv ca să mi se spună altfel. Dacă cineva îmi spune cum trebuie bună seara, asta înseamnă că-şi spune bună seara lui însuşi, pentru că publicul va avea o seară bună numai în cazul cînd voi avea şi eu şi iată de ce acest favorit al fetelor din Torre di Venere

(Cipolla nu pierdea nici un prilej să-l înţepe pe tînăr) a făcut foarte bine că a dat imediat o dovadă că seara aceasta e bună pentru mine şi că deci pot să mă lipsesc de urările lui. Pot să mă laud că am aproape întotdeauna seri bune. Cîteodată se mai întîmplă şi cîte o seară rea, însă foarte rar. Profesiunea mea e grea şi sănătatea mea nu e dintre cele mai trainice. Sufăr de o mică meteahnă trupească, din pricina căreia n-am putut să iau parte la război, pentru slava patriei. Totuşi cu puterile sufletului meu şi ale minţii mele stăpînesc viaţa — şi a stăpîni viaţa înseamnă de fapt a se stăpîni pe sine însuşi — şi mă bucur că, cu munca mea, am stîrnit interesul oamenilor cultivaţi. Presa oficială a preţuit această muncă, *Corriere della Sera* a fost atît de judicios încît a scris că sînt un fenomen, iar la Roma am avut cinstea să văd pe fratele Ducelui printre spectatorii unei reprezentaţii pe care am dat-o acolo. Dacă într-un loc atît de strălucit şi de înalt am putut să trec cu vederea anumite mici obişnuinţe, în schimb într-un loc mai puţin însemnat, aşa cum este Torre di Venere (aici lumea rîse de sărmanul şi mititelul Torre), am crezut de cuviinţă

că nu trebuie să îngădui să mă ia de sus anumite persoane care din cauza bunăvoinței pe care le-o acordă sexul frumos par a fi cam răsfățate.

Băiatul iarăși trebui să plătească oalele sparte, fiindcă Cipolla îl lua mereu peste picior, înfățișîndu-l ca pe un craidon al acelor meleaguri. Necazul și înverșunarea cu care se repezea mereu asupra lui nu se potriveau însă de loc cu dovezile de amor propriu și cu succesele mondene cu care se lăuda. De bună seamă că tînărul trebuia să slujească de subiect vesel, așa cum probabil Cipolla își ochea cîte unul în sală la fiecare reprezentație pe care o dădea și și-l alegea ca să facă haz pe socoteala lui. Totuși, în înțepăturile lui se vedea și o adevărată răutate și motivul foarte omenesc al acestei răutăți putea repede să-l ghicească oricine compara trupul lui cu trupul băiatului, și asta chiar dacă schilodul n-ar fi pomenit de loc de trecerea pe care bănuia el că o are la femei flăcăul cel chipeș.

— Și acum, ca să începem — spuse el — dați-mi voie să mă fac mai comod.

Și se duse la cuier ca să-și atîrne hainele.

Parla benissimo [1], șoptea lumea împrejurul nostru.

Cipolla nu-și arătase încă meșteșugul, dar chiar și vorbele pe care le rostise erau socotite ca făcînd parte din meșteșugul lui; ceea ce spusese insuflase spectatorilor respect. La meridionali vorba este un ingredient al bucuriei de a trăi și i se dă o prețuire socială mult mai mare decît la oamenii de la miazănoapte. La aceste popoare cimentul limbii naționale e la mare cinste, o cinste cu valoare exemplară; și tot o valoare exemplară are și plăcuta venerație cu care se păstrează formele și legile fonetice ale limbii. Oamenii aici vorbesc cu plăcere, ascultă cu plăcere — și ascultă cu judecată. Felul cum cineva vorbește este măsura rangului pe care îl poartă; lipsa de îngrijire și cîrpăceala în vorbă stîrnește dispreț, eleganța și măiestria îți aduc stima tuturora; de aceea și omul mărunt, cînd vrea să izbutească ceva vorbește cu întorsături alese și-și potrivește vorbele cu grijă. In privința asta cel puțin, Cipolla cîștigase în chip vădit bunăvoința sălii, deși nu făcea de loc parte din soiul acela de oameni pe care italianul, amestecînd într-un fel propriu lui ju-

[1] Foarte bine vorbește.

decăţile morale cu cele estetice, îl numeşte *simpatico*.

După ce şi-a lăsat la cuier jobenul, fularul şi pardesiul, şi a rămas în redingotă, s-a întors iar la rampă, potrivindu-şi haina, scoţîndu-şi la iveală manşetele cu butoni mari şi îndreptîndu-şi eşarfa lui mincinoasă. Avea un păr foarte urît, adică creştetul capului era aproape chel şi numai o şuviţă vopsită negru se prelingea spre frunte, parcă lipită de craniu, în timp ce părul de la tîmple, vopsit şi el negru, era adus către coada ochilor — o frizură ca a unui director de circ de modă veche, caraghioasă, dar foarte potrivită cu stilul lui de personalitate desfrunzită şi pe care el o purta cu atîta încredere în sine, încît veselia pe care a stîrnit-o a rămas ascunsă şi mută. „Mica meteahnă trupească“ despre care vorbise cu preîntîmpinare se putea vedea acum foarte bine, deşi încă nu ştiai ce anume era: pieptul era prea sus, aşa cum e de obicei în astfel de cazuri, dar ghebul din spate parcă nu era la locul lui obişnuit, adică între umeri, ci mai jos, ca un fel de cocoaşă a coapselor şi a noadei, care nu-i stînjenea mersul, însă îl făcea caraghios, parcă la fiecare pas ar fi dat ceva jos din spinare. De altfel, impresia proastă pe care ar fi putut s-o dea acest neajuns fusese curmată oarecum de faptul că Cipolla de la început vorbise de meteahna lui în aşa fel, încît acuma o civilizată delicateţe îi îndemna pe cei din sală să se facă că n-o observă.

— La dispoziţia dumneavoastră, spuse el. Dacă n-aveţi nimic împotrivă, vom începe programul nostru cu cîteva exerciţii aritmetice.

Aritmetică? Asta nu prea semăna a scamatorie. Am început să bănuim cu toţii că nu asta era ţinta lui adevărată. Nu puteam însă ghici unde voia să ajungă. Îmi părea rău de copii că i-am adus degeaba; dar deocamdată ei erau fericiţi că veniseră.

Jocul cu cifre pe care-l începu acum Cipolla era pe cît de simplu pe atît de uimitor. Mai întîi prinse cu o piuneză o foaie de hîrtie de colţul de sus din dreapta al tablei, apoi ridicînd puţin hîrtia scrise ceva pe tablă, sub ea, cu creta. În vremea asta vorbea mereu; îşi însoţea şi îşi sprijinea mereu cu vorba ceea ce făcea, pentru ca spectacolul să nu pară prea searbăd, dovedindu-se a fi cu acest prilej un conferenţiar iscusit, care avea întotdeauna un amănunt nostim de spus. Faptul că prin asta înlătura tot mai mult

prăpastia dintre spectatori și scenă, peste care aruncase deja o punte atunci cînd se luase la harță cu pescarul cel chipeș, faptul că poftea pe scenă reprezentanți de-ai publicului și că și el cobora treptele de lemn care legau scena de sală ca să se apropie și mai mult de spectatori, toate acestea țineau de stilul lui de lucru și plăceau copiilor grozav. Nu știu în ce măsură faptul că iar s-a luat la harță cu unii și cu alții din sală era ceva voit și făcea parte din sistemul lui, deși trebuie spus că era tot timpul serios și supărăcios; în orice caz, publicul, cel puțin în elementele lui populare, credea desigur că așa trebuie să fie.

După ce scrise ceva pe tablă și acoperi cele scrise cu foaia de hîrtie, pofti pe scenă două persoane din sală ca să-l ajute la socotelile pe care avea să le facă. „Nu-i nici o greutate — adăugă el — chiar și cei care nu-s prea tari în socoteli pot să facă asta.“ Ca de obicei, nu se înfățișă nimeni și Cipolla se feri să stăruiască pe lîngă fetele simandicoase din public. Se mulțumi și de data asta tot cu cei din popor și făcu semn către doi flăcăi zdraveni care stăteau în picioare în fundul sălii, îi chemă, le spuse să nu se sfiască și că e chiar urît din partea lor să

stea așa degeaba să caște gura și să nu dea o mînă de ajutor; în sfîrșit, îi făcu să se urnească. Băieții porniră tropăind prin mijlocul sălii, se urcară pe treptele scenei și zîmbind stingheriți se opriră în fața tablei, în timp ce prietenii lor din fundul sălii strigau bravo. Cipolla mai glumi cu ei cîteva clipe, se minună cît sînt de zdraveni și spuse că mîinile lor vînjoase sînt tocmai potrivite ca să aducă serviciile cerute; apoi dădu unuia din ei creta și îi spuse să scrie cifrele pe care au să le rostească cei din sală. Băiatul însă răspunse că nu știe să scrie.

— *Non so scrivere,* [1] zise el cu o voce aspră.

Și tovarășul lui zise și el:

— Nici eu nu știu.

Dumnezeu știe dacă era adevărat ce spuneau, ori dacă voiau numai să rîdă de Cipolla. Acesta, departe de-a împărtăși veselia pe care o stîrnise mărturisirea lor, era jignit și supărat. Ședea picior peste picior pe un scaun de paie în mijlocul scenei și fuma iar o țigară ieftină, care acum i se părea desigur și mai bună, fiindcă pînă să ajungă la scenă cei doi nătîngi mai sorbiseră un păhărel de coniac. Dădu iar drumul fumului printre dinții rînjiți, și, scuturînd din picior, cu

[1] Nu știu să scriu.

o mutră dispreţuitoare, ca un om care în faţa unei priveliști scîrboase se retrage în el însuşi și în demnitatea lui, se uită la cei doi veseli netrebnici, apoi, peste capetele spectatorilor, în gol.

— Scandalos, spuse el rece și scrîșnit. Duceţi-vă la loc. Toată lumea ştie să scrie în Italia, măreţia Italiei nu lasă loc neştiinţei și întunericului. E o glumă proastă ca în faţa acestei societăţi internaţionale să daţi prilej unei învinuiri care nu numai că vă înjoseşte pe voi, dar face de rușine ţara întreagă. Dacă într-adevăr Tore di Venere e ultimul colţ de ţară în care s-a refugiat ignoranţa ştiinţelor elementare, atunci chiar îmi pare rău că am venit într-o localitate despre care de altfel ar fi trebuit să ştiu că în multe privinţe stă în urma Romei...

Aici îi tăie vorba flăcăul cu frizură nubiană și haina pe umăr, a cărui poftă de harţă, după cum vedeam acum, se potolise numai în treacăt, și care cu fruntea sus se înălţa să-și apere cavalereşte orăşelul în care se născuse.

— Destul! spuse el tare. Nu vă mai bateţi joc de Torre. Noi toţi sîntem de aici și n-o să răbdăm ca cineva să rîdă de oraşul nostru în faţa străinilor. Și băieţii ăştia sînt prieteni cu noi. N-or fi ei cine ştie ce învăţaţi, dar sînt mai

de treabă decît alţii din sala asta, care se tot laudă cu Roma, măcar că n-au întemeiat-o ei.

Era straşnic. Hotărît, tînărul nu se lăsa cu una cu două. Era și asta un fel de spectacol care stîrnea interes și plăcere, deşi întîrzia tot mai mult intrarea în adevăratul program. Să asculţi un schimb de vorbe e întotdeauna interesant. Pe unii oameni asta chiar îi face să petreacă, și faptul că nu se amestecă și ei le dă o bucurie răutăcioasă; alţii simt tulburare și nelinişte și pe aceştia eu îi pricep foarte bine, cu toate că atunci aveam impresia că toţi se înţelegeau oarecum între ei, și că atît cei doi pachidermi analfabeţi cît și Giovanotto cu haina pe umăr îi dădeau chiar o mînă de ajutor artistului, în tot acest spectacol. Copiii ascultau cu o plăcere straşnică. Nu pricepeau nimic, dar accentele îi ţineau încordaţi. Care va să zică asta era o reprezentaţie de scamatorie, de scamatorie italiană, în orice caz? Totul li se părea într-adevăr frumos.

Cipolla se ridicase de pe scaun; făcu doi paşi zvîcnind din şolduri și se apropie de rampă.

— Ia uite! zise el cu scrîşnită cordialitate. O veche cunoştinţă! Un tînăr care ce are-n inimă are și pe limbă! (In italieneşte *sulla lin-*

guaccia, adică limbă încărcată, ceea ce stîrni rîs în sală.)

Apoi, întorcîndu-se către cei doi bădărani:

— Duceți-vă, dragii mei. Cu voi am isprăvit, acuma am de vorbit cu dumnealui, *con questo torregiano di Venere*, cu acest apărător al Venerei, care desigur că dacă o apără are să capete o dulce recompensă...

— Ah, *non scherzamo!*[1] Să vorbim serios! strigă flăcăul.

Ochii îi scînteiau și făcu o mișcare ca și cum ar fi vrut să-și lepede haina și să treacă la o explicație foarte pe șleau.

Cipolla nu luă în tragic lucrurile. Spre deosebire de noi, care auzind asta ne-am uitat cu îngrijorare unul la altul, cavalerul avea de-a face cu un compatriot și simțea sub picioare pămîntul patriei. Nu se tulbură de loc și își păstră neclintită superioritatea. Zîmbi uitîndu-se la public și, arătînd spectatorilor cu un semn din cap pe tînărul care se rățoia, îi luă de martori că acesta era numai un zurbagiu care nu făcea decît să-și dovedească simplicitatea formei lui de viață. Apoi s-a întîmplat iarăși ceva ciudat, ceva care a pus superioritatea lui într-o lumină

[1] Să nu glumim.

tulburătoare, iar avîntul războinic de pe scenă l-a preschimbat în caraghioslîc și asta într-un chip umilitor și cu totul de neînțeles.

Cipolla se apropie și mai mult de băiat, privindu-l drept în ochi. Se scobori chiar pe treptele care în partea aceea, la stînga noastră, duceau în sală și se opri la mijlocul lor, așa încît stînd puțin mai sus era acuma față în față cu zurbagiul. Cravașa îi atîrna de braț.

— N-ai poftă de glume, dragul meu, spuse el. Cred că n-ai poftă, pentru că oricine poate vedea că nu ți-i bine. Chiar limba pe care ai scos-o și care lasă de dorit în ce privește curățenia arată o indispoziție acută a tubului digestiv. Cineva care e în starea ta n-ar trebui să vie la un spectacol și știu de altfel că și tu te-ai gîndit că ar fi poate mai bine să te bagi în pat și să te oblojești. N-ai făcut bine că ai băut azi după-amiază atîta vin de acela alb care e așa de acru. Acuma te doare pîntecele că-ți vine să te încovoi de durere. Incovoiază-te, nu te rușina. Indoitura asta din șale aduce oarecare alinare în crampele stomacale.

In vreme ce rostea aceste vorbe răspicat și liniștit și parcă cu o gravă simpatie, ochii lui care erau ațintiți în ochii băiatului păreau dea-

supra pungilor lor și arzători și veștezi totodată; erau niște ochi foarte ciudați și ne dădeam seama că nu numai mîndria îl făcea pe partenerul său să nu-și poată desprinde ochii din ochii lui. De altfel, îndată pe fața bronzată a acestuia n-a mai rămas nici urmă de semeție. Se uita la cavaler cu gura căscată și gura asta zîmbea, așa căscată, cu stinghereală și nimicnicie.

— Indoaie-te, spuse din nou Cipolla. Ce poți să faci altceva? La asemenea colici trebuie să te îndoi. Doar n-ai să te împotrivești unei mișcări reflexe numai pentru că-ți spune cineva s-o faci.

Tînărul își ridică încetișor brațele și în timp ce și le încrucișă apăsîndu-și cu ele pîntecele, se îndoi din șale mai întîi într-o parte, tot mai tare și mai tare, apoi își răsuci picioarele și își încovoie genunchii și aproape că se ghemui jos ca năpădit de o cumplită durere. Cipolla îl lăsă așa cîteva clipe, dădu o lovitură scurtă în aer cu cravașa și pe urmă se întoarse, zvîcnind din șolduri, la măsuță și bău coniac.

— *Il boit beaucoup,* [1] constată o doamnă la spatele nostru.

[1] Bea mult (în limba franceză în original).

Numai asta i se păruse ei curios? Nu ne puteam da bine seama de ceea ce gîndeau spectatorii despre toate acestea. Băiatul se ridică, zîmbind cam mînzește ca și cum nici el n-ar fi știut tocmai bine ce i se întîmplase. Toți urmăriseră cu încordare scena și cînd s-a sfîrșit au aplaudat, strigînd: „Bravo, Cipolla!" și: „Bravo Giovanotto!" De bună seamă că nu socoteau acest sfîrșit al certei dintre cei doi drept o înfrîngere personală a tînărului, ba chiar dimpotrivă, îl încurajau ca pe un actor care a jucat bine un rol urît. Și într-adevăr, felul cum se răsucea de durere fusese foarte expresiv și chiar parcă făcut anume pentru galerie; într-un cuvînt, jucase ca un actor. Nu sînt însă sigur în ce măsură purtarea celor din sală trebuia pusă pe socoteala unui tact pe care meridionalii îl au mai mult decît noi și în ce măsură se întemeia pe o adevărată înțelegere a lucrurilor în adîncul lor.

Cavalerul, întremat, își aprinsese iar o țigară. Putea acum să se apuce din nou de experiența aritmetică. N-a fost greu să se găsească un tînăr în băncile din fund care să scrie pe tablă cifrele care aveau să fie dictate. Il cunoșteam și noi; de altfel toată reprezentația căpătase un

aer de intimitate, din pricină că cunoşteam pe mulţi dintre cei care erau de faţă. Tînărul era vînzătorul de la prăvălia de coloniale şi de legume de pe strada principală şi ne servise şi pe noi de multe ori foarte frumos. Mînuia creta cu îndemînare negustorească, în timp ce Cipolla, care se coborîse în sală şi umbla acum prin public zvîcnind din şolduri, strîngea numere cu două, cu trei şi cu patru cifre, cum voia fiecare, culegîndu-le, de pe buzele celui întrebat, pentru ca să le spună la rîndul său vînzătorului, care le scria unele sub altele. Bineînţeles că asta mergea cu vorbă multă, cu haz şi cu digresiuni oratorice. Cum era de aşteptat, artistul dădea din cînd în cînd de cîte un străin care nu ştia să numere bine în italieneşte şi pe care el se străduia cu stăruitor cavalerism să-l înţeleagă, asta spre veselia politicoasă a băştinaşilor; dar pe aceştia îi punea repede în încurcătură rugîndu-i să traducă cifre spuse în engleză sau în franceză. Unii spuseră numere care erau date însemnate din istoria Italiei. Cipolla le prindea îndată şi făcea în treacăt, în legătură cu ele, consideraţii patriotice. Cineva spuse „Zero!" şi cavalerul, foarte jignit, aşa cum era la orice încercare de a-l lua peste picior, răs-

punse cu o privire piezişă că trebuiau numere de cel puţin două cifre şi atunci alt glumeţ rosti: „Zero zero" — ceea ce stîrni rîsul pe care îl stîrneşte întotdeauna printre meridionali o aluzie la nevoile fireşti. Numai cavalerul se ţinu demn şi neînduplecat, deşi chiar el prilejuise această necuviinţă; totuşi, dînd din umeri, spuse vînzătorului să scrie şi asta.

După ce pe tablă se înşirară vreo cincisprezece numere de diferite lungimi, Cipolla rugă pe spectatori să facă adunarea. Cei tari la socoteli puteau s-o facă din cap, dar cine voia putea să facă adunarea cu creionul pe hîrtie. In timp ce lumea socotea, Cipolla şedea pe scaun lîngă tablă şi fuma rînjindu-şi dinţii încordat şi parcă umflîndu-se în pene, aşa cum şed gheboşii. Suma era gata. Cineva o spuse, altcineva o confirmă, rezultatul unui al treilea se deosebea puţin, cel al unui al patrulea era la fel cu al celor doi dintîi. Cipolla se sculă de pe scaun, îşi scutură nişte scrum de pe haină, ridică foaia de hîrtie de pe colţul de sus din dreapta al tablei şi arătă ce era scris dedesubt. Suma, care era de aproape un milion, era acolo. O scrisese de la început.

Uimire şi aplauze. Copiii erau copleşiţi. Voiau să ştie cum făcuse. Le-am spus că era o scamatorie, greu de făcut, că doar omul acesta era scamator. Acuma ştiau şi ei ce înseamnă un spectacol de scamatorie. Adineauri pe pescar îl apucaseră deodată crampele, acuma rezultatul adunării era gata scris pe tablă. Nici nu se putea ceva mai minunat. Vedeam cu îngrijorare că deşi le ardeau ochii de nesomn şi deşi era aproape zece şi jumătate, ar fi fost greu să-i luăm de acolo. Ar fi început să plîngă. Şi totuşi vedeam foarte bine că ghebosul acesta nu făcea nici o scamatorie, cel puţin în înţelesul de îndemînare, şi că tot ce făcea nu era pentru copii. Şi iar n-aş putea să spun cam ce gîndea publicul. Că numerele de adunat fuseseră „alese după placul fiecăruia“ asta era cu totul îndoielnic. Poate că unul sau altul din cei întrebaţi va fi răspuns aşa cum voise, totuşi se putea vedea foarte bine că Cipolla îşi alesese oamenii şi că operaţia care avusese de rezultat suma scrisă mai dinainte pe tablă fusese condusă de voinţa lui. Oricum însă, chiar dacă toate acestea lăsau mai puţin loc admiraţiei, în schimb puterea lui de-a face din minte socoteli complicate era într-adevăr de admirat. Cît despre patriotismul lui şi demnitatea lui supărăcioasă, compatrioţii cavalerului gîndeau desigur că asta era ceva firesc şi de haz; străinilor însă li se părea cam înăbuşitor.

De altfel, chiar şi Cipolla avea grijă ca firea adîncă a meşteşugurilor lui să nu rămînă ascunsă celor care ştiau despre ce e vorba, bineînţeles asta fără ca să se rostească în această privinţă vreun nume sau vreun termen anumit. Vorbea despre asta, fiindcă vorbea tot timpul, dar numai cu expresii nelămurite, pretenţioase şi cu aer de reclamă. A mai făcut cîteva experienţe la fel cu cea dintîi, de data asta cu socoteli mai încîlcite, trecînd şi la celelalte operaţii fundamentale ale aritmeticii, socoteli pe care apoi le simplifica foarte mult ca să arate cum fuseseră făcute. Scria pe tablă sub foaia de hîrtie numere şi îndemna apoi pe spectatori să „ghicească“ ce anume scrisese. Asta izbutea aproape întotdeauna. Cineva spuse că voise să spuie alt număr, dar chiar în clipa aceea cravaşa cavalerului a şuierat în faţa lui prin aer şi atunci a dat drumul tocmai numărului care pe urmă s-a găsit scris pe tablă. Cipolla rîdea din umeri. Se prefăcea că admiră iscusinţa celor care ghiceau; aceste complimente însă aveau în ele

ceva ironic și umilitor și nu cred că plăceau persoanelor către care se îndreptau, deși acestea zîmbeau și puteau să treacă pe seama lor o parte din aplauze. Totodată nu aveam nici impresia că artistul era drag publicului. Se simțea oarecare antipatie și oarecare împotrivire față de el. Dar, fără să mai vorbim de politețea care ține în frîu asemenea sentimente, puterea și siguranța cu care lucra Cipolla uimeau lumea și chiar și cravașa făcea, cred eu, ca împotrivirea să nu iasă de loc la iveală.

De la experiențele cu numere a trecut la experiențe cu cărți de joc. A scos din buzunar două pachete de cărți și atîta aș mai putea să spun că experiența principală pe care a făcut-o era așa : A scos dintr-un pachet, fără să se uite, trei cărți pe care le-a băgat în buzunarul dinăuntru al redingotei ; a chemat apoi pe cineva din sală și l-a pus să scoată din celălalt pachet trei cărți care erau tocmai acelea pe care le băgase în buzunar. A făcut experiența de mai multe ori, n-a reușit de fiecare dată în întregime ; uneori ieșeau numai două cărți la fel cu cele din buzunar, dar de cele mai multe ori Cipolla triumfa, tustrele cărțile se potriveau și el mulțumea ușurel din cap aplauzelor, care, de

voie de nevoie, erau hărăzite forțelor pe care le stăpînea. Un domn tînăr din banca întîia, la dreapta noastră, un italian cu profil semeț, s-a ridicat și a spus că el vrea să aleagă cu deplină libertate de spirit și să se împotrivească oricărei influențe. Care crede Cipolla că va fi rezultatul în asemenea condiții ?

— Cu asta — răspunse cavalerul — lucrul meu va fi puțin mai greu. Dar împotrivirea dumneavoastră nu va putea să schimbe rezultatul. Libertatea există și există și voința ; însă libertatea voinței nu există, pentru că o voință care se bizuie pe libertatea ei nimerește în gol. Sînteți liber să scoateți sau să nu scoateți o carte. Dar dacă scoateți una o veți scoate pe aceea care trebuie — și asta cu atît mai sigur cu cît veți încerca să lucrați cu mai multă împotrivire.

Trebuie mărturisit că nu și-ar fi putut alege vorbe mai nimerite ca să tulbure spiritele. Domnul cel cu împotrivirea șovăi nervos înainte de-a trage o carte. Scoase una și vru imediat să vadă dacă era printre cele din buzunar.

— De ce ? se miră Cipolla. De ce să facem lucrurile pe jumătate ?

Cum însă celălalt stăruia cu înverşunare, scamatorul spuse: *„E servito"* [1] cu un gest neobişnuit la el, ca de lacheu, şi fără să se uite arătă cele trei cărţi răsfirate în evantaliu. Cartea din stînga era aceea care fusese scoasă.

Apărătorul libertăţii se aşeză la locul lui, mînios, în aplauzele sălii. În ce măsură Cipolla îşi sprijinea însuşirile lui înnăscute cu tertipuri de prestidigitator numai dracul poate să ştie. De bună seamă că era şi una şi alta. Fapt este că ceea ce făcea el dezlănţuia curiozitatea şi dădea plăcerea de-a fi de faţă la un spectacol nemaipomenit, în care ieşea la iveală o măiestrie profesională de netăgăduit. *„Lavora bene!"* [1] Vorba asta o auzeam mereu în preajma noastră şi asta însemna izbînda justiţiei obiective asupra antipatiei şi a răzvrătirii ascunse.

După ultimele lui succese, fragmentare, dar tocmai prin asta şi mai impresionante, Cipolla se întremase iar cu un coniac. Într-adevăr „bea mult" şi asta nu era tocmai frumos. Dar se vede că avea nevoie de rachiu şi de tutun ca să-şi păstreze şi să-şi împrospăteze puterea de încordare a spiritului de care, după cum spusese chiar

---

[1] Sînteţi servit.
[2] Lucrează bine.

el, avea nevoie în multe privinţe. Şi într-adevăr, arăta uneori foarte prost, cu ochii în fundul capului şi ostenit. Păhărelul îndrepta întotdeauna cumpăna şi Cipolla începea iar să vorbească vioi şi cu ifos, în vreme ce fumul îi ţîşnea cenuşiu din plămîni. Ştiu sigur că după experienţa cu cărţile de joc a trecut la jocurile acelea de societate care se întemeiază pe însuşirile supra sau subraţionale ale firii umane, pe intuiţie şi comunicare „magnetică", într-un cuvînt pe o formă inferioară de revelaţie. Numai şirul amănunţit al experienţelor nu-l mai ştiu. De altfel nici nu vreau să vă plictisesc cu descrierea acestora. Toată lumea le cunoaşte, toată lumea a luat parte măcar o dată la găsirea unor obiecte ascunse, la îndeplinirea unor acţiuni legate între ele şi a căror conducere se înfăptuieşte pe căi necunoscute, de la organism la organism. La o asemenea privelişte toată lumea, dînd din cap cu un uşor dispreţ dar şi cu curiozitate, a aruncat o privire în noianul echivoc, tulbure şi încîlcit al lucrurilor oculte care întotdeauna îndeamnă pe cel care le cercetează să le amestece în chip jignitor cu înşelătoria şi cu măsluiala, fără ca totuşi acest adaos să ştirbească partea de adevăr pe care o cuprinde acest ciudat amalgam.

Atîta numai pot să spun că atunci cînd un Cipolla e regizorul și actorul principal al misteriosului joc, toate aceste caractere se accentuează și impresia pe care și unele și altele o dau capătă mai multă adîncime. Cipolla ședea cu spatele la public în fundul scenei și fuma, în timp ce în sală se puneau la cale în taină lucruri pe care el trebuia să le îndeplinească și spectatorii își treceau din mînă în mînă vreun obiect pe care el trebuia apoi să-l scoată de unde fusese ascuns și să-l ducă într-un anumit loc. Pe urmă a început spectacolul tipic în asemenea ocazii. Cipolla, cu capul pe spate și cu o mînă întinsă umbla în zig-zag prin sală; cu cealaltă mînă ținea pe unul dintre spectatori care trebuia să-l urmeze supus cu trupul, dar care cu gîndul trebuia să fie mereu ațintit la ceea ce fusese pus la cale fără știrea lui Cipolla; acesta cîteodată se repezea ca mînat de un imbold puternic; alteori se oprea parcă ascultînd ceva; era o dibuire care uneori dădea greș, dar repede se îndrepta pe drumul cel bun. Rolurile păreau că s-au schimbat între ele, curentul mergea acuma tocmai dimpotrivă și artistul, care vorbea într-una, arăta în chip stăruitor acest lucru. Partea care pricepea îndemnurile și le înfăptuia, a

cărei voință era curmată și care îndeplinea o voință colectivă, mută și latentă în aer, partea aceasta era acuma el care mai înainte voise și poruncise. Cipolla spunea că asta-i același lucru. Zicea că aptitudinea de-a te desface din tine însuți ca să ajungi o unealtă și să asculți de voința altuia în chip necondiționat și total este numai cealaltă față a aptitudinii de-a voi și de-a porunci; este aceeași însușire; porunca și supunerea alcătuiesc împreună un singur principiu, o unitate de nedezlegat. Cine știe să se supună știe și să poruncească, și dimpotrivă. Fiecare din aceste idei este cuprinsă în cealaltă, așa cum poporul și conducătorul sînt cuprinși unul în celălalt; întotdeauna însă munca trudnică și istovitoare a înfăptuirii o face numai conducătorul, întreprinzătorul, omul în care voința se preface în ascultare și ascultarea în voință, în care iau naștere și una și cealaltă și care deci săvîrșesc un lucru foarte greu. Cipolla repeta mereu în chip stăruitor că lucrul pe care-l face el este nemaipomenit de greu, asta de bună seamă ca să explice de ce avea atîta nevoie de întăritoare și de ce se întorcea așa de des la păhărel.

Umbla încoace şi încolo cu o privire de vizionar, condus şi purtat de tainica voinţă colectivă. A scos un ac de păr cu nestemate din pantoful unei englezoaice unde fusese ascuns şi l-a dus după o clipă de gîndire la o altă doamnă — era tocmai signora Angiolieri — şi i l-a dat punînd un genunchi în pămînt şi rostind nişte vorbe care se vedea că erau gîndite mai dinainte şi, cu toate că uşor de înţeles, totuşi nu tocmai potrivite.

— Vă fac cadoul acesta drept dovadă a veneraţiunii mele, spuse el. Parcă era ceva răutăcios în asprimea acestei condiţii ; şi deodată s-a deschis o prăpastie între dorinţa de-a vedea săvîrşindu-se fapte miraculoase şi dorinţa ca omul acesta îngîmfat să sufere o înfrîngere. Ciudat era cum Cipolla, în genunchi în faţa doamnei Angiolieri, stăruia cu vorbe ispititoare să i se recunoască însărcinarea ce-i fusese dată. Trebuie să spun ceva, vorbi el, şi simt în chip adînc ceea ce am de spus. Simt însă totodată că dacă mi-aş rosti gîndurile, ar părea neadevărate. Să nu cumva să-mi veniţi în ajutor făcîndu-mi semn fără să vreţi, strigă el deodată — deşi sau tocmai din pricină că asta şi nădăjduia, fără îndoială... *Pensez très fort !* [1] spuse el deodată într-o franceză stricată şi îndată fraza de adineauri izbucni de pe buzele lui în italieneşte, însă în aşa fel că lăsă să alunece substantivul de la urmă în limba înrudită pe care se vedea că n-o stăpîneşte bine şi rosti în loc de *„venerazione“ „vénération“* cu o nazalizare imposibilă ; a fost un succes numai în parte dar care, după isprăvile de adineauri, găsirea acului, înmînarea lui signorei Angiolieri şi căderea în genunchi, a avut aproape un efect mai mare decît izbînda fără cusur pe care o dobîndise şi a stîrnit aplauze puternice.

Cipolla se ridică ştergîndu-şi fruntea de sudoare. Înţelegeţi că istoria cu acul este numai un exemplu pe care-l dau de felul cum lucra el şi pentru că mi-a rămas mai bine în minte. A mai făcut şi alte experienţe, care au durat o bună bucată de vreme şi care aveau la temelie acelaşi principiu, dar exprimat în forme felurite, cu improvizaţii de acelaşi soi, la care îi dădea ajutor şi contactul lui necontenit cu publicul. Mai ales persoana gazdei noastre îl inspira ; i-a ghicit chiar tot felul de lucruri, în chip într-adevăr uimitor.

---

[1] Concentraţi-vă gîndurile.

— Nu pot să trec cu vederea, signora — îi spuse el — că aveţi ceva cu totul deosebit, ceva de mare cinste. Cine ştie să vadă zăreşte în jurul frumoasei dumneavoastră frunţi o strălucire care, dacă nu mă înşel, odinioară a fost mai puternică decît acuma, o strălucire care păleşte, încetul cu încetul... Nu! nici o vorbă! Să nu-mi daţi nici un indiciu! Şedeţi lîngă soţul dumneavoastră — aşa este? se întoarse el către tăcutul domn Angiolieri. Sînteţi soţul doamnei şi fericirea dumneavoastră este desăvîrşită. In această fericire însă se înalţă amintiri... amintiri princiare...trecutul, signora, mi se pare că joacă în viaţa dumneavoastră de astăzi un rol însemnat. Aţi cunoscut un rege... n-aţi întîlnit cîndva un rege pe drumul vieţii dumneavoastră?

— Nu, nu, spuse în şoaptă împărţitoarea supei noastre zilnice şi ochii ei negri cu reflexe de aur sticliră în paloarea nobilă a feţei.

— Nu? Aşa e, nu un rege, am vorbit oarecum necioplit, tulbure. Nu un rege şi nici un prinţ — şi totuşi un prinţ, un rege al unor ţinuturi mai înalte. Aţi stat odinioară în preajma unui mare artist... Vreţi să mă contraziceţi, dar nu puteţi să mă contraziceţi cu totul, doar numai pe jumătate. A fost o *artistă,* o artistă mare, vestită în lumea întreagă, de-a cărei prietenie v-aţi bucurat în fragedă dumneavoastră tinereţe şi a cărei amintire sfîntă acoperă şi transfigurează toată viaţa dumneavoastră... Numele? E nevoie oare să vă spun numele a cărui glorie de multă vreme e legat de acela al patriei şi care e nemuritor? Eleonora Duse, încheie el domol şi solemn.

Doamna Angiolieri dădu din cap copleşită. Aplauzele care izbucniră parcă ar fi fost o manifestaţie naţională. Aproape toţi cei din sală ştiau de trecutul faimos al doamnei Angiolieri şi puteau deci să preţuiască cum se cuvine intuiţia cavalerului, în primul rînd oaspeţii vilei „Eleonora". Mai rămînea întrebarea în ce măsură el ştiuse mai dinainte toate acestea şi dacă nu cumva le-o fi aflat cînd sosise în Torre şi o fi întrebat ba de una, ba de alta, aşa cum cerea meseria lui... Dar n-am nici un motiv să pun la îndoială în chip raţionalist nişte însuşiri care i-au fost fatale chiar sub ochii noştri...

A urmat acum o pauză şi artistul nostru s-a retras în culise. Mărturisesc că aproape chiar de cînd am început să povestesc m-am temut de acest punct al istorisirii. De multe ori să citeşti gîndurile oamenilor nu e greu, iar aici e chiar

foarte ușor. Negreșit că mă veți întreba de ce n-am plecat atunci — și mă văd nevoit să vă rămîn dator cu răspunsul. Nu pricep și nici nu știu ce să spun. Trebuie să fi fost unsprezece trecute, desigur că era chiar mai tîrziu decît atîta: copiii adormiseră. Experiențele de la urmă îi plictisiseră și natura își cerea dreptul ei. Dormeau pe genunchii noștri, fetița pe ai mei, băiețelul pe ai mamei. Pe de o parte era bine, pe de alta însă asta era un motiv mai mult să ne fie milă de dînșii și să-i ducem la culcare. Vă încredințez că am vrut să facem asta, am vrut cu tot dinadinsul. I-am trezit și le-am spus că acuma neapărat e vremea să ne ducem acasă. Dar împotrivirea lor a început chiar în clipa cînd au deschis ochii și știți doar și dumneavoastră că e greu să biruiești neplăcerea pe care o simt copiii cînd e vorba să plece de la un spectacol înainte de sfîrșit. Protestau spunînd că le plăcea grozav scamatorul, că nu puteam să știm ce are să mai vie, că să așteptăm măcar să vedem cu ce are să înceapă iar, că pînă atunci au să mai doarmă ei o leacă, dar numai să nu se întoarcă de pe acuma acasă și să se culce, iar minunățiile de aici să continue fără dînșii!

Am primit să mai rămînem, dar numai deocamdată, doar cîteva clipe. Sigur că acest lucru nu-i de iertat, dar și de explicat e aproape tot atît de greu. Ne-am închipuit oare că o dată ce-am făcut greșeala și-am adus copiii trebuia să stăm pînă la sfîrșit? Asta nu-i de ajuns. Ne plăcea și nouă să mai rămînem? Da și nu; sentimentele noastre față de „cavaliere" Cipolla erau foarte amestecate, dar aceste sentimente erau, dacă nu mă înșel, ale întregii săli și totuși nimeni nu pleca. Eram oare sub puterea unei fascinații care pornea de la omul acesta ce-și cîștiga pîinea într-un chip așa de ciudat, fascinație care exista în afara oricărei scamatorii și ne amorțea voința? Tot așa de bine se poate spune că era la mijloc numai curiozitatea. Toți voiau să știe în ce fel are să se desfășoare un spectacol care începuse așa cum începuse și, pe lîngă asta, chiar Cipolla înainte de-a pleca dăduse să se înțeleagă că nu-și golise sacul și că aveau să vină lucruri și mai strașnice.

Dar nu era asta, sau asta nu era tot. Mai nimerit ar fi ca la întrebarea de ce n-am plecat atunci să răspundem cu altă întrebare — și anume de ce nu plecasem mai demult din Torre? După părerea mea asta-i una și aceeași între-

bare şi ca să ies din încurcătură aş putea pur şi simplu să spun că am şi răspuns la ea. Aici se întîmpla acelaşi lucru ciudat şi interesant şi tot aşa de neplăcut, de supărător şi de apăsător, care ne întîmpinase mereu de cînd venisem la Torre, ba chiar într-o măsură şi mai mare: în sala asta se adunaseră parcă toate lucrurile ciudate, tulburătoare şi interesante, care copleşiseră şederea noastră aici. Omul acesta pe care-l aşteptam acum să se întoarcă ni se părea că întruchipează în el toate acestea ; şi o dată ce nu plecasem cu totul ar fi fost nelogic să plecăm acuma, ca să zic aşa, numai în parte. Luaţi asta dacă vreţi drept o explicaţie a faptului că am rămas pe loc. O explicaţie mai bună nu pot să dau...

Pauza care trebuia să fie de zece minute a durat aproape douăzeci. Copiii, treji acuma şi încîntaţi că i-am lăsat să mai stea, au petrecut bine şi în timpul pauzei. Au luat din nou legăturile cu sfera populară, cu Antonio, cu Guiscardo, cu omul care închiria bărcile. Cu mîinile pîlnie la gură strigau către pescari urări pe care le învăţaseră de la noi: „Mîine să vă fie plin năvodul!“ „Să prindeţi o mulţime de peşti!“ Strigau pe Mario, chelnerul de la *„Exquisito“*: „Mario, *una cioccolata e biscotti!*“ [1] Şi Mario de data asta i-a auzit şi le-a răspuns zîmbind: *„Subito!“* [2] Mai tîrziu am avut prilejul să ne aducem aminte de zîmbetul acesta prietenesc, cam distrat parcă şi cam melancolic.

Pauza a trecut, a răsunat gongul, publicul s-a adunat iar în sală şi copiii s-au aşezat cuminţi la locurile lor, atenţi şi cu mîinile pe genunchi. Scena rămăsese deschisă. Cipolla a intrat zvîcnind din şolduri şi a început îndată a doua serie de experienţe, vorbind ca un conferenţiar.

Şi acum trebuie să vă spun că acest ghebos plin de ifose era cel mai straşnic hipnotizator pe care l-am văzut vreodată. Dacă aruncase cu praf în ochii oficialităţii în ce priveşte natura reprezentaţiilor lui şi se dăduse drept scamator, făcuse asta desigur numai ca să ocolească anumite dispoziţii poliţieneşti care opresc exercitarea profesională a acestor însuşiri. Poate că ascunderea asta de formă este un obicei al ţării şi totul este de fapt tolerat sau pe jumătate tolerat. Oricum ar fi, scamatorul chiar de la început dăduse să se înţeleagă care este adevărata fire a isprăvilor lui şi acum a doua parte a progra-

[1] Mario, o ciocolată şi pişcoturi.
[2] Imediat.

mului său era pe față și în întregime alcătuită din experiențe menite să arate cum voința se poate sustrage sau cum se poate impune, deși, în vorbă, el păstra aparența că totul ar fi scamatorie. Intr-un șir de experiențe ciudate, tulburătoare, uimitoare, care pe la miezul nopții erau încă în toiul lor, am putut să vedem toate fenomenele, de la cele imperceptibile pînă la cele uluitoare, pe care le oferă acest domeniu firesc, dar misterios; la amănuntele caraghioase publicul aplauda, rîdea, dădea din cap, se bătea cu palmele peste genunchi; spectatorii, hotărît, erau sub influența unei personalități puternice și sigure de ea însăși; și totuși, mi se pare mie că toți aveau și un sentiment de împotrivire față de umilința pe care le-o dădeau triumfurile lui Cipolla.

Două lucruri jucau un rol de frunte în aceste triumfuri: păhărelul întăritor și cravașa cu mînerul în chip de gheară. Păhărelul îi întărea mereu demonica putere care, altfel, ar fi fost amenințată să se stingă; asta ar fi putut să-l facă omenește simpatic dacă n-ar fi fost celălalt lucru, acel umilitor simbol al stăpînirii sale, cravașa aceea care șuiera prin aer, sub care ne îngrămădea îngîmfarea lui și a cărei colaborare

nu stîrnea simțiri mai blajine decît acelea ale unei subjugări însoțite de uimire și de împotrivire. Avea el nevoie de asta? Ne mai cerea oare compătimire? Voia să aibă totul? Mi s-a întipărit în minte o vorbă de-a lui, care mă făcea să bănuiesc acest lucru. A spus-o atunci cînd, la apogeul experiențelor lui, adusese în stare de catalepsie pe un tînăr care i se pusese la dispoziție și care încă de la început se dovedise a fi un subiect foarte sensibil față de asemenea influențe; somnul cataleptic era atît de puternic, încît nu numai că cel adormit ședea cu ceafa pe speteaza unui scaun și cu picioarele pe speteaza altuia, dar Cipolla s-a așezat pe el fără ca trupul să se îndoaie, rămînînd țeapăn și tare ca o scîndură. Priveliștea ghebosului în redingotă de gală șezînd pe trupul încremenit era nemaipomenită și înfiorătoare; publicul, închipuindu-și că jertfa acestei științifice distracții suferă, arăta milă. *„Poveretto"!* „Săracuțul!" strigară cîteva glasuri înduioșate.

— *Poveretto,* îi îngînă cu ironie amară Cipolla. Nu lui trebuie să-i spuneți așa, domnilor! *Sono io il poveretto!* Eu sufăr toate.

— Am înghițit lecția. Fie și așa, poate că într-adevăr el îndura toate greutățile spectacolului

și poate că luase asupra lui și durerile de pîntece care-l făcuseră pe Giovanotto să se strîmbe. Dar aparența era tocmai dimpotrivă și nu ești îndreptățit de loc să spui *poveretto* cuiva care suferă pentru umilința altora.

Am luat-o înainte și am lăsat cu totul deoparte ordinea în care au fost făcute experiențele. Mi-i plin capul și acuma de isprăvile cavalerului, atîta numai că nu le mai știu șirul și de altfel asta nici nu are vreo însemnătate. Știu însă că isprăvile cele mari și amănunțite care au stîrnit cele mai multe aplauze mi-au făcut mai puțină impresie decît altele, mai repezi și mai mărunte. Fenomenul tînărului folosit în chip de bancă mi-a venit în minte numai din cauza mustrării pe care ne-a făcut-o Cipolla cu acest prilej. Faptul însă că unei doamne mai în vîrstă, adormită pe un scaun de paie, Cipolla i-a insuflat iluzia că face o călătorie în India și că ea a povestit în transă aventurile ei pe uscat și pe apă, m-a preocupat mult mai puțin și nu mi s-a părut așa de grozav cum mi s-a părut, îndată după pauză, faptul că un domn spătos și înalt, milităros la înfățișare, nu și-a mai putut ridica brațul numai fiindcă ghebosul i-a spus că n-are să-l mai poată ridica și, spunînd asta, a

lovit aerul cu cravașa. Văd și acuma fața acelui mustăcios și zdravăn *colonello* zîmbitor, dar strîngînd din dinți în timp ce se străduia să-și capete din nou libertatea mișcărilor. Ce fenomen ciudat! Se vedea că vrea, dar nu poate. Probabil însă că nu putea să voiască și probabil că era aici aceeași înăbușire a voinței în ea însăși care amorțea libertatea și pe care îmblînzitorul nostru o prezisese ironic adineauri domnului de la Roma.

Încă și mai puțin pot să uit scena cu doamna Angiolieri, de un comic fantastic și tulburător. Cavalerul desigur că observase chiar de la cea dintîi privire prin sală eterica lipsă de împotrivire a doamnei Angiolieri față de puterea lui. A smuls-o de pe scaun literalmente printr-o pură vrajă, a scos-o din rîndul ei spunînd totodată, pentru a lumina și mai bine experiența, domnului Angiolieri s-o strige pe nume pe soția lui ca să arunce oarecum în balanță greutatea existenței și a drepturilor lui și pentru ca glasul soțului să țină treaz în sufletul soției tot ce ar fi putut să-i apere virtutea împotriva duhurilor rele. Dar a fost degeaba! Cipolla, la o oarecare depărtare de cei doi soți, a șuierat scurt cu cravașa și îndată gazda noastră a tresărit tare și

și-a întors fața spre dînsul. „Sofronia!" a strigat atunci domnul Angiolieri (nu știusem că pe doamna Angiolieri o chema Sofronia) și avea dreptate să strige, fiindcă vedeam cu toții că se pregătea o primejdie: chipul soției lui a rămas îndreptat cu neclintire către afurisitul de cavaler. Acesta, cu cravașa atîrnată de braț, mergînd de-a-ndaratelea, și-a întins către jertfa lui mîinile și a început să-și miște degetele lungi și galbene ca și cum i-ar fi făcut semn să vină și ar fi tras-o înspre el. Doamna Angiolieri, cu chipul acoperit de o sclipitoare paliditate, s-a sculat de pe scaun, s-a întors către acel care vrăjea și a început să meargă înspre dînsul, parcă plutind. Priveliște spectrală și funestă! Cu o privire de lunatic, cu brațele țapene, cu mîinile ei frumoase ușor ridicate de la încheieturi și parcă cu picioarele lipite unul de altul, s-a ridicat încet de la locul ei și s-a strecurat către cel care o chema...

— Strigați-o, vă rog, strigați-o! spuse el.

Și domnul Angiolieri strigă cu glas slab: Sofronia! A strigat-o așa de mai multe ori, și văzînd că nevastă-sa se îndepărta tot mai tare de el și-a pus o mînă pîlnie la gură, în timp ce cu cealaltă făcea semn. Dar biata voce a dragostei

și a datoriei se lovea fără putere de spetele celei pierdute și doamna Angiolieri plutind lunatic, amețită și fără să audă nimic, înainta alunecînd prin mijlocul sălii, către ușa de ieșire de unde îi făcea semn ghebosul. Aveai hotărît impresia că dacă acesta ar fi vrut, ea l-ar fi urmat pînă la capătul lumii.

— *Accidente!* [1] strigă domnul Angiolieri speriat de-a binelea cînd văzu că a ajuns la ușa sălii și se repezi după dînsa. Dar chiar în aceeași clipă, cavalerul lepădă oarecum cununa victoriei și curmă totul.

— Destul, signora, vă mulțumesc, spuse el; oferi brațul cu teatral cavalerism doamnei Angiolieri, căzută parcă din nouri, și o duse înapoi la soțul ei.

— Domnul meu — spuse el — iată-vă soția. V-o dau iarăși în mîinile dumneavoastră, neatinsă, o dată cu toate urările mele. Păziți din toate puterile bărbăției dumneavoastră o comoară care este numai a dumneavoastră și acuma fiți și cu mai mare băgare de seamă gîndindu-vă că există puteri care sînt mai tari decît rațiunea și decît virtutea și care numai rareori sînt însoțite de mărinimie și abnegație.

---

[1] Ei, al dracului!

Bietul domnul Angiolieri, tăcut și chel! Nu prea îți făcea impresia, cînd te uitai la el, că ar fi putut să-și apere fericirea chiar și de niște puteri mai puțin drăcești decît acestea, care pe lîngă că erau cumplite mai erau și batjocoritoare. Cavalerul, grav și fudul, se întoarse iar pe scenă, însoțit de aplauzele pe care elocvența lui le făcuse să sporească. Cred că nu mă înșel dacă spun că prin această izbîndă autoritatea lui crescuse atît de tare, încît ar fi putut să-i facă pe spectatori să și danseze — da, să și danseze. Chiar așa a și fost. Pentru ca să se întîmple asta a trebuit desigur o anumită degenerescență, o anumită tulburare a spiritelor la vremea aceasta tîrzie de noapte, o destrămare ca la beție a rezistenței critice care pînă acuma se arătase de bine de rău față de influența omului aceluia neplăcut. Desigur că el avusese mult de luptat pînă să-și desăvîrșească dominația, mai ales cu împotrivirea domnului aceluia din Roma, care cu cerbicia lui morală ar fi pus această dominație în primejdie. Dar cavalerul știa să înfrunte asemenea primejdii și să-și aleagă, cu iscusință, punctul celei mai slabe rezistențe drept țintă a atacurilor sale. De aceea a stîrnit frenezia dansului mai întîi în tînărul

care își pierdea ușor cunoștința și pe care puțin mai înainte îl adusese în stare de rigiditate. Tînărul acesta, cînd Cipolla se uita la el, tresărea ca fulgerat, își repezea pieptul înainte și cu mîinile lipite de cusătura pantalonilor cădea într-un fel de somnambulism milităresc și îți dădeai seama îndată că era gata să săvîrșească orice neghiobie care i s-ar fi poruncit. Această supunere îi plăcea se vede și își pierdea bucuros puțina personalitate pe care o avea, pentru că mereu se oferea să fie obiect de experiență și socotea probabil că e o cinste să arate cît de repede se depersonalizează și își pierde voința. Și acuma la fel s-a urcat pe scenă și doar o lovitură de cravașă în aer a fost de ajuns ca să înceapă, la îndemnul cavalerului, să danseze un „step" și, ca în extaz, cu ochii închiși și legănîndu-și capul, să-și arunce în toate părțile picioarele lui firave.

Asta plăcea se vede tuturora și n-a trecut mult și alte două persoane, un tînăr mai sărăcăcios și altul mai bine îmbrăcat, au început să danseze unul de o parte și altul de cealaltă. Domnul de la Roma s-a ridicat și a întrebat, cu înfruntare în glas, dacă Cipolla se crede în stare

să-l facă și pe el să danseze, chiar dacă nu vrea.

— Chiar dacă nu vreți ! răspunse Cipolla cu un ton pe care nu-l uit nici acuma.

Vorbele acestea : „*Anche se non vuole*" îmi sună și acuma în urechi. Și lupta a început. Cipolla, după ce a sorbit un păhărel și și-a aprins o țigară, l-a pus pe domnul din Roma să stea în mijlocul sălii pe cărarea dintre scaune cu fața către ușa de ieșire din fundul sălii : el, la oarecare depărtare în spatele lui a dat o dată cu cravașa în aer și a spus poruncitor : „*Balla !*"[1] Adversarul lui nici nu s-a mișcat. „*Balla !*" a repetat cu hotărîre cavalerul și a plesnit din degete. Vedeam cum tînărul își înfunda gîtul în guler și în același timp ridica ușor o mînă în sus și un picior îi zvîcnea. Semnele acestea ale unei spasmodice ispite care uneori sporea și alteori iar se domolea au durat cîtăva vreme. Toți își dădeau seama că aici trebuia învinsă o împotrivire dinainte chibzuită, o înverșunare eroică. Acest viteaz voia să apere onoarea speciei umane, zvîcnea, dar nu dansa, și încercarea a ținut atît de mult, încît cavalerul s-a văzut nevoit să-și împartă atenția; din

[1] Dansează.

cînd în cînd se întorcea spre cei care țopăiau pe scenă și șuiera cu cravașa către ei ca să-i țină în frîu și totodată spunea publicului că dansatorii nu vor simți după aceea nici o oboseală, oricît de mult ar dansa, fiindcă de fapt nu ei ci el dansează. Pe urmă își înfigea din nou privirea în ceafa domnului din Roma, ca să ia cu asalt fortăreața de voință care înfrunta puterea lui dominatoare.

Vedeam cum fortăreața asta se clătina sub loviturile lui necontenite și strigătele lui îndelung repetate — vedeam asta cu un interes obiectiv care nu era lipsit totuși de oarecare elemente afective, de părere de rău și de o crudă satisfacție. După cît înțelegeam eu, acest domn era învins de negativitatea poziției lui de luptă. De bună seamă că nu poți să trăiești sufletește fără să vrei ceva. A nu voi să faci un lucru nu poate fi un conținut durabil de viață. A nu voi și a nu mai voi în general, dar a face totuși ceea ce se cere, acestea sînt fenomene poate prea apropiate între ele ca să nu pună în încurcătură ideea de libertate însăși — și în acest sens se îndreptau și cuvintele convingătoare pe care cavalerul le împletea cu loviturile cravașei și cu poruncile, amestecînd in-

fluențe care alcătuiau secretul lui cu altele, tulburător psihologice.

— *Balla!* spunea el. Cine-ar fi în stare să se chinuiască în halul acesta? Asta spui tu că e libertate — siluirea asta a propriului tău eu? *Una ballatina!*[1] Nu vezi că te furnică în mîini și în picioare? Ce bine ar fi dacă le-ai lăsa să facă ce vor! Uite că ai și început să dansezi! Nu mai este nici o împotrivire — începe chiar să fie o plăcere!

Așa și era. Zvîcnelile și smuciturile în trupul „rezistentului" se făceau tot mai puternice. A început să dea din mîini, din picioare și deodată toate încheieturile i s-au destins, și-a dat drumul și a pornit să danseze, și cavalerul l-a mînat și pe el pe scenă, alături de celelalte marionete. Îi vedeam acuma bine fața. Zîmbea larg, cu ochii pe jumătate închiși, în timp ce se „bucura". Simțeai chiar un fel de mîngîiere cînd vedeai că acum se simțea mai bine decît adineauri cînd făcea pe mîndrul...

„Cazul" lui se poate spune că a făcut epocă. Cu el s-a spart gheața și triumful lui Cipolla a ajuns la culme; varga vrăjită a zînei Circe, cravașa aceea șuierătoare cu mînerul ca o gheară,

[1] Un pas de dans.

domnea în chip absolut. La vremea la care am ajuns acum, adică după miezul nopții, pe scenă dansau vreo opt sau zece persoane, dar și în sală erau mulți care se legănau și o anglo-saxonă cu ochelari și cu dinți lungi s-a sculat de la locul ei fără ca maestrul nici măcar să se fi uitat la dînsa, a venit pe cărarea dintre bănci, în mijlocul sălii, și a început să danseze o tarantella. În vremea asta Cipolla ședea alene pe un scaun de paie în stînga scenei, sorbea fumul țigării și îl sufla apoi cu aroganță printre dinții lui urîți. Își legăna vîrful piciorului și din cînd în cînd rîdea scuturîndu-și umerii și se uita prin sala dezlănțuită; uneori se întorcea într-o parte și șuiera cu cravașa către vreun dansator care o lăsase mai domol cu bucuria țopăielii. Copiii nu dormeau. Mi-i și rușine să mai pomenesc de asta. Nu era bine să fii acolo, pentru ei cel puțin, și faptul că încă nu-i dusesem acasă mi-l explic doar numai așa, că ne cuprinsese și pe noi indolența generală care domnea la această vreme de noapte. Ne era acum totuna. Noroc că ei nu-și dădeau seama de păcătoșenia acestui spectacol. Nevinovăția lor se bucura mereu de îngăduința nemaipomenită pe care le-o dădusem să vadă un spectacol ca aces-

ta, o reprezentație a unui scamator. Din cînd în cînd mai adormiseră cîte-un sfert de ceas pe genunchii noștri și acuma, cu obrajii roșii și ochi îmbătați, rîdeau din toată inima cînd vedeau cum scamatorul îi face pe oameni să țopăie. Nici nu-și închipuiseră că are să fie așa de nostim și la fiecare aplauze băteau și ei veseli din mînuțe, cu stîngăcie. Au sărit în sus de bucurie cînd Cipolla a făcut semn lui Mario, prietenul lor Mario de la „Exquisito", așa cum scrie la carte, ținîndu-și mîna înaintea nasului și rînd pe rînd întinzînd și îndoind degetul arătător.

Mario a dat ascultare semnalului. Îl văd și acum cum se urca pe treptele scenei către Cipolla, care făcea mereu semn cu degetul, după tipicul grotesc obișnuit. O clipă tînărul a șovăit, mi-aduc aminte și de asta foarte bine. Stătuse toată seara cu brațele încrucișate sau cu mîinile în buzunarele surtucului, rezemat de un stîlp de lemn, la marginea sălii, în stînga noastră, acolo unde stătea și Giovanotto cel cu frizura războinică. După cît văzusem, urmărise spectacolul cu atenție, dar fără multă veselie și numai dumnezeu știe cu cîtă înțelegere. Faptul că era acum poftit să ia parte la experiențe se vedea

bine că nu-i făcea plăcere. Totuși era foarte firesc să asculte de semnul pe care i-l făcuse Cipolla. Chiar meseria lui îl îndemna să asculte. Și afară de asta ar fi fost o imposibilitate spirituală ca un băiat cum era el să nu dea ascultare semnului unui om care trona în succes, așa cum trona Cipolla în clipa aceea. De voie, de nevoie, s-a desprins de stîlp, a mulțumit acelora care erau în fața lui și care întorcîndu-se îi făceau loc să treacă, și s-a urcat pe scenă cu un zîmbet de îndoială pe buzele lui groase.

Închipuiți-vă un băiat de vreo douăzeci de ani, nu prea înalt, cu părul tuns scurt, cu fruntea joasă și pleoape prea grele pe ochii cenușii, cu răsfrîngeri verzi și galbene. Asta știu bine pentru că vorbisem de multe ori cu dînsul. Partea de sus a feței cu nasul cam turtit și plin de pistrui ieșea mai puțin la iveală decît partea de jos, dominată de buzele groase, printre care, cînd vorbea, se vedeau dinții umezi; și aceste buze răsfrînte, împreună cu învăluiala ochilor dădeau chipului său o melancolie primitivă, care fusese chiar pricina care ne făcuse de la început să ne uităm cu interes la dînsul. De brutalitate în expresie nici nu poate fi vorba; asta ar fi tăgăduit-o gingășia și finețea neobișnuită a

mîinilor lui care păreau nobile şi printre meridionali şi de care îţi făcea plăcere să te laşi servit.

Îl cunoşteam omeneşte fără să-l cunoaştem personal — dacă mi-i îngăduit să fac această deosebire. Îl vedeam aproape în fiecare zi şi prinsesem oarecare simpatie faţă de felul lui de a fi, visător, ca al unui om cu gîndul în altă parte, un fel de-a fi pe care însă el repede îl corija printr-o deosebită serviabilitate; era o serviabilitate gravă, pe care doar cel mult copiii o făceau să zîmbească, nu ursuză, dar fără nici o linguşire, fără amabilitate voită, sau, mai bine zis, care renunţase la amabilitate şi de bună seamă nu mai trăgea nădejde să placă. Figura lui ne-ar fi rămas în orice caz în minte; era una din acele amintiri de călătorie mărunte, dar pe care le ţii minte mai bine decît pe altele mai însemnate. Despre viaţa lui însă nu ştiam decît că tată-său era un mic funcţionar la primărie, iar mamă-sa spălătoreasă.

Surtucul alb pe care îl purta cînd servea îl prindea mai bine decît costumul cam ponosit, de stofă subţire cu dungi, cu care urca acuma pe scenă; n-avea guler, ci un fular de mătase, de o culoare bătînd în mai multe ape şi peste

ale cărui capete îşi încheiase vestonul. Ajunse în faţa cavalerului, dar acesta făcea mereu semne încovoindu-şi degetul înaintea nasului, aşa încît Mario trebui să se apropie şi mai mult, chiar lîngă genunchii lui Cipolla, lîngă scaunul pe care acesta şedea şi de pe care acum îşi întinse braţele şi prinzîndu-l pe Mario îl întoarse către sală, astfel încît puteam să-i vedem chipul. Îl măsură apoi cu privirea din cap pînă în picioare, pe îndelete, dominator şi vesel:

— Ce-i asta, *ragazzo mio?*[1] spuse el. Aşa de tîrziu facem cunoştinţă? Trebuie să ştii însă că eu te cunosc de mult... Da, da, te-am văzut demult şi mi-am însemnat în minte toate minunatele însuşiri pe care le ai. Cum de-am putut oare să te uit? Am atîtea treburi... Dar ia spune cum te cheamă? Numai numele de botez spune-l.

— Mario mă cheamă, răspunse domol tînărul.

— A! Mario, foarte bine. Numele acesta se întîlneşte des. E un nume răspîndit. Un nume antic, unul din numele care ţin mereu treze tradiţiile eroice ale patriei. Bravo, salve!

Şi ridicîndu-şi din umărul lui strîmb braţul, îşi întinse piezis mîna cu palma deschisă, salu-

---

[1] Tinere.

tînd ca romanii. Că se cam cherchelise nu era de mirare; vorbea ca şi pînă atunci limpede şi curgător, dar acuma în toată purtarea lui ca şi în tonul cu care îşi rostea cuvintele se ivise ceva ghiftuit şi boieros, ceva obraznic şi semeţ.

— Foarte bine ai făcut, dragă Mario — urmă el — că ai venit astă-seară şi e frumos din partea ta că ţi-ai pus un fular aşa de arătos; îţi şade straşnic de bine şi desigur că are să placă şi fetelor, fetelor frumoase din Torre di Venere...

De la locurile în picioare, cam de acolo unde stătuse şi Mario, se auzi un rîset; rîdea Giovanotto cel cu frizura războinică. Stătea cu haina pe umăr şi hohotea, grosolan şi batjocoritor.

Mi s-a părut că Mario dă din umeri. A făcut în orice caz o mişcare bruscă. Poate că tresărise într-adevăr şi mişcarea din umeri fusese numai o tîrzie travestire prin care voia să arate că puţin îi păsa şi de fular şi de sexul frumos.

Cavalerul s-a uitat în treacăt prin sală.

— De-acela nici nu ne sinchisim, spuse el; e gelos, probabil din pricina trecerii pe care o are la fete fularul tău, poate şi din pricină că noi, aici sus, adică tu şi cu mine, stăm de vorbă prieteneşte. Dacă are poftă, imediat îi aduc aminte de durerea lui de burtă de adineauri.

Asta pentru mine e foarte uşor. Dar ia spune, Mario. Astă-seară mai petreci şi tu puţintel... Şi ziua ai serviciu într-o prăvălie de mărunţişuri?

— Intr-o cafenea, spuse tînărul.

— A! într-o cafenea! Aici n-a cam nimerit-o Cipolla. Va să zică eşti un *cameriere,* un paharnic, un ganymede — îmi place, e şi asta o amintire din antichitate — *salvietta!* [1]

Şi cavalerul întinse iar mîna în sus în chip de salut, ceea ce stîrni bucurie în public.

Zîmbi şi Mario.

— Mai demult — spuse el cu dorinţa de a spune adevărul — am lucrat cîtăva vreme într-o prăvălie, în Portoclemente.

In spusele lui era ceva din dorinţa pe care o simte orice om ca să dea ajutor la o prezicere, s-o facă să se îndeplinească.

— Ei vezi! într-o prăvălie de mărunţişuri?

— Cu perii şi cu piepteni, răspunse Mario, ocolind întrebarea.

— Am spus eu că n-ai fost întotdeauna un ganymede, cu şervetul subsuoară. Cipolla chiar cînd nu nimereşte, trezeşte cel puţin încredere. Ia spune, ai încredere în mine?

[1] Salutare.

Gest nelămurit.

— Un răspuns numai pe jumătate, spuse Cipolla. După cum văd, e greu să-ți cîștige cineva încrederea. Uite, nici chiar mie nu mi-i tocmai ușor. Zăresc pe fața ta o umbră, parcă o mîhnire, *un tratto di malinconia...*[1] Ia spune — și-l luă stăruitor de mînă pe Mario — ești necăjit?

— *Nossignore!* răspunse acesta repede și hotărît.

— Ești necăjit, spuse și mai hotărît scamatorul, cu glas autoritar. Ce, crezi că n-am văzut? Pe Cipolla nu-l înșeli cu una cu două! Și desigur că-i vorba de vreo fată. Din pricina dragostei ești necăjit.

Mario clătină cu putere din cap. In aceeași clipă, lîngă noi, a răsunat iar rîsul brutal al lui Giovanotto. Cavalerul a ascultat o clipă. Ochii îi rătăceau prin aer, dar rîsul l-a prins cu urechea, și după aceea, cum mai făcuse pînă acum de vreo două-trei ori în timp ce vorbea cu Mario, a șuierat cam peste umăr cu cravașa către trupa lui de dansatori, pentru ca zelul lor să nu se potolească. In clipa asta însă partenerul lui era cît pe ce să plece, fiindcă deodată

[1] O umbră de melancolie.

a tresărit, s-a întors și a început să scoboare treptele. Ochii îi erau roșii. Dar Cipolla îl opri.

— Stai aici. Cum așa, ganymede? Vrei să pleci tocmai acuma, cînd e timpul cel mai potrivit? Stai aici și îți făgăduiesc niște lucruri strașnice. Iți făgăduiesc să te conving că necazul tău n-are nici un rost. Fata aceea pe care o cunoști și pe care o mai cunosc și alții, fata aceea pe care o cheamă — cum o cheamă oare? O clipă! Ii citesc numele în ochii tăi, îmi stă pe limbă și, uite, chiar tu ești gata-gata să-l spui...

— Silvestra! strigă Giovanotto de jos.

Cavalerul nici nu se clinti.

— Sînt unii oameni indiscreți, spuse el fără să se uite în sală și vorbind mereu numai cu Mario; fac, mă rog, pe cocoșii și cîntă cînd trebuie și cînd nu trebuie. Uite că ne-a luat vorba din gură și ție și mie, și acuma crede, îngîmfatul, că are vreun drept asupra numelui pe care l-a rostit. Să nu ne mai batem capul cu dînsul. Dar Silvestra, Silvestra ta, ce zici de ea? Strașnică fată! O comoară, nu altceva! Iți stă inima-n loc cînd o vezi cum umblă, cum răsuflă, cum rîde, așa-i de frumoasă! D-apoi brațele ei durdulii, cînd spală și își dă capul

pe spate ca să-şi alunge părul de pe frunte! Un înger din rai!

Mario se uita la el cu ochii holbaţi. Parcă uitase că stă în faţa publicului. Dungile roşii din jurul ochilor se făcuseră şi mai groase şi păreau că sînt pictate. Rar am văzut ceva la fel. Gura cu buze groase i se căscase uşor.

— Şi îngerul ăsta te cam necăjeşte — urmă Cipolla — sau mai bine zis te necăjeşti tu din cauza ei... E o deosebire, dragul meu, o deosebire mare, crede-mă! In dragoste sînt multe lucruri greşit înţelese — se poate spune că nicăieri nu există mai multe prilejuri de-a înţelege greşit lucrurile ca în dragoste. Ai să te întrebi cum poate oare să ştie ce-i dragostea Cipolla cu meteahna lui? E o greşeală, fiindcă ştie foarte multe lucruri în ce priveşte dragostea şi se pricepe bine în treburile dragostei, aşa că nu-i rău să-l asculţi cînd vorbeşte de dragoste. Dar să-l lăsăm acuma pe Cipolla, să-l lăsăm la o parte şi să ne gîndim numai la Silvestra, la frumoasa ta Silvestra! Ce? Nu cumva îi place vreun cocoş oarecare mai mult decît îi placi tu şi de aceea el rîde şi tu plîngi? Să-i placă altul şi să nu-i placi tu, care eşti un băiat aşa de simţitor şi de simpatic? Asta-i puţin probabil, e chiar cu neputinţă, ştim noi asta mai bine, adică Cipolla şi cu ea. Uite, dacă aş fi în locul ei şi aş avea de ales între un ţopîrlan uns cu catran, între un peşte sărat cum e ăsta şi un Mario, un cavaler al şervetului, care trăieşte tot printre lume bună, care aduce cu îndemînare străinilor răcoritoare şi care mă iubeşte pe mine cu atîta foc — atunci, crede-mă că inima mea n-ar şovăi de loc şi aş şti cui s-o dăruiesc, adică unuia căruia i-am dăruit-o de mult. E vremea acuma ca alesul meu să vadă şi să înţeleagă! E vremea să mă vezi şi să mă cunoşti mai bine, dragul meu... Ia spune, eu cine sînt?

Era scîrbos lucru să vezi cum se fandosea scamatorul, cum îşi legăna cochet umerii lui strîmbi, cum se uita galeş cu ochii lui cu pungi dedesubt şi îşi rînjea dinţii stricaţi într-un zîmbet dulce. Vai, dar în timp ce el rostea vorbele lui ameţitoare, ce se întîmplase cu Mario al nostru? Mi-i greu să spun aşa cum mi-a fost greu atunci să văd, pentru că totul era o dezvăluire a celor mai adînci şi mai intime sentimente, expunerea în faţa tuturora a unei pasiuni sfielnice şi încununată de-o fericire închipuită. Mario îşi împreunase mîinile în faţa gurii, umerii i se ridicau şi i se lăsau din pricina răsu-

flării puternice. Desigur că nu-i venea să-și creadă ochilor și urechilor și uita doar numai un singur lucru, că nu trebuie să creadă.

— Silvestra! șopti el, copleșit, din adîncul pieptului.

— Sărută-mă, spuse ghebosul. Poți să faci asta în toată voia. Te iubesc. Sărută-mă aici. Și rășchirîndu-și mîna, își arătă cu degetul un loc pe obraz, lîngă gură. Și Mario se aplecă și îl sărută.

In sală se făcuse tăcere. Ceea ce vedeam în clipa asta era caraghios, monstruos și interesant la culme — era clipa fericirii lui Mario. In acest cumplit răstimp, în care ne-au năpădit toate gîndurile despre fericire și iluzie, s-a auzit, dar nu chiar la început, ci îndată după întîlnirea caraghioasă și tristă a buzelor lui Mario cu obrazul scîrbos pe care i-l întindea ghebosul, s-a auzit numai rîsul lui Giovanotto, la stînga noastră, care s-a smuls deodată din tăcere, brutal, răutăcios și totuși, dacă nu m-oi fi înșelat cumva, nu fără o urmă de milă față de atîta înșelătorie, nu fără un ecou al strigătului de *„Poveretto!"* despre care puțin mai înainte vrăjitorul spusese că nu fusese îndreptat unde se

cuvenea și că numai lui trebuie să i se spună așa.

Indată însă, chiar în timp ce rîsul acesta mai răsuna, cel sărutat a șuierat cu cravașa lîngă piciorul scaunului, și Mario, trezit, a tresărit dîndu-se repede înapoi. Apoi s-a oprit, cu ochii holbați, aplecîndu-se ușor pe spate, și-a apăsat întîi cu o mînă, apoi cu cealaltă, buzele terfelite, pe urmă s-a izbit de cîteva ori cu pumnii în tîmple, s-a întors și s-a repezit în jos pe trepte, în vreme ce sala aplauda, iar Cipolla, cu mîinile pe genunchi se cutremura de rîs. Ajuns jos, Mario s-a întors din mers, proțăpindu-se bine pe picioare, a întors brațul și două detunături scurte au curmat aplauzele și rîsetele.

Deodată s-a făcut liniște. Pînă și dansatorii de pe scenă s-au oprit uitîndu-se nedumeriți. Cipolla sărise de pe scaun. A stat o clipă așa, cu brațele întinse în lături ca pentru apărare, ca și cum ar fi vrut să strige: „Stați! Opriți-vă! Plecați de lîngă mine! Ce-i asta?" Apoi cu capul povîrnit pe piept s-a prăbușit pe scaun și de aici a căzut pe o coastă jos, unde a rămas nemișcat, ca o bucceaă de haine și de ciolane strîmbe.

S-a iscat o larmă nemaipomenită. Cîteva doamne şi-au ascuns tremurînd faţa la pieptul celor care le însoţeau. Unii chemau un medic, alţii poliţia. Cîţiva au dat buzna pe scenă. Alţii s-au repezit la Mario ca să-l dezarmeze, să-i ia maşinăria aceea măruntă, de metal turtit, abia semănînd a pistol, care-i atîrna de degete şi a cărei ţeavă aproape nezărită întorsese deodată soarta pe o cale atît de neprevăzută şi de ciudată.

Am luat — în sfîrşit — copiii şi i-am dus spre ieşire, trecînd pe lîngă doi carabinieri care tocmai intrau.

— Chiar s-a isprăvit? întrebau ei ca să fie siguri.

— Da, da, s-a isprăvit, le-am spus noi.

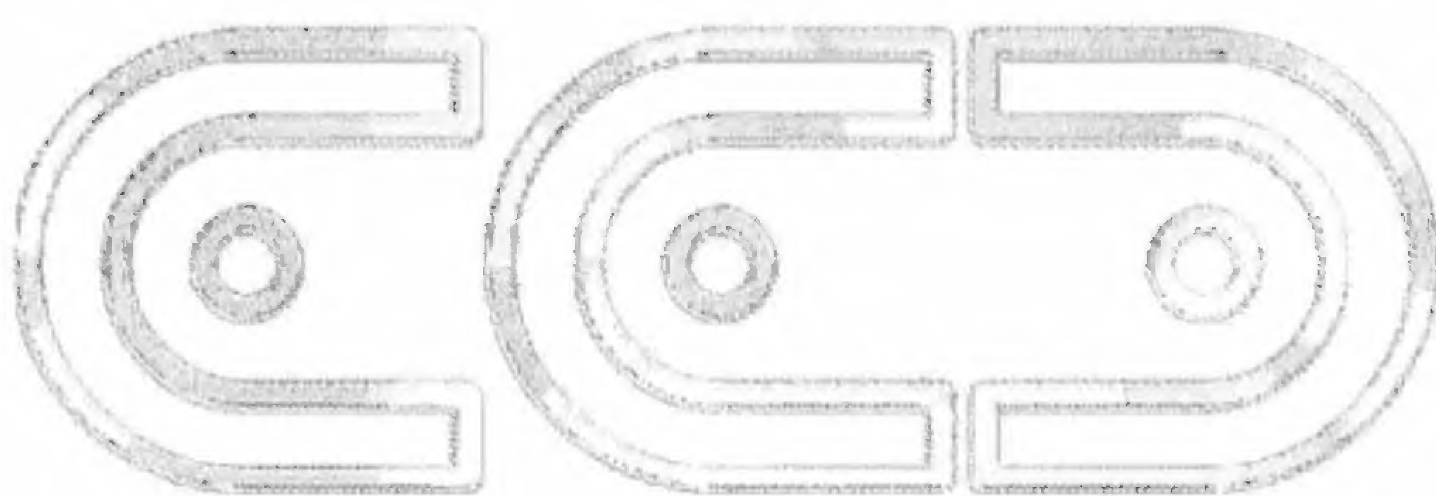
A fost un sfîrşit de spaimă, un sfîrşit cumplit. Şi un sfîrşit care a fost o scăpare — fiindcă nu pot să nu spun că scăpare mi s-a părut atunci şi mi se pare şi acum!

Responsabil de carte : M. Scarlat
Tehnoredactor : A. Crişan
Corector : A. Dram

Dat la cules 13.05.955. Bun de tipar 30.05.955. Tiraj 15.100 ex. Hîrtie ediţii tip B. de 60 gr./m.p. Format 700×1000/32. Coli ed. 3,25. Coli de tipar 3,25. Ediţia I. Comanda 2025 A. nr. 01879. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 8 A=R.

Tiparul executat sub com. nr. 1613 la Combinatul Poligrafic Casa Scînteii „I. V. STALIN",
Bucureşti — R.P.R.

Scanare și prelucrare digitală

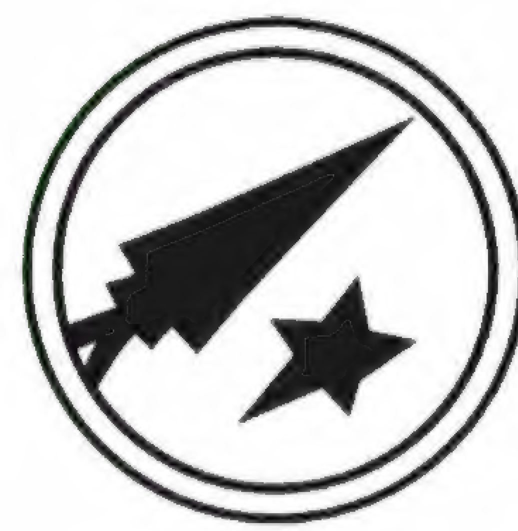

de

Anonim

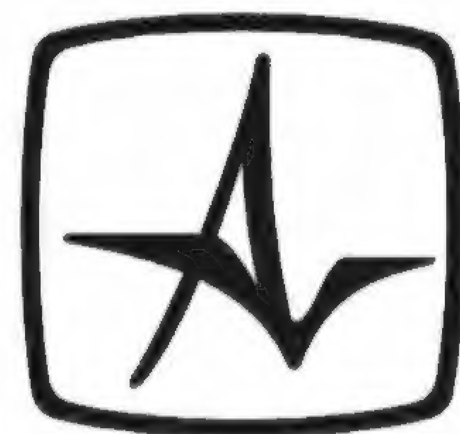
și

CAT Graur

Antwerpen

2023